

13-4-2015

Van ego naar eco

Een onderzoek voor een
duurzamere Hanzehogeschool
Groningen

Bas Groenwold
HANZEHOGESCHOOL GRONINGEN

Van ego naar eco.

Een onderzoek voor een duurzamere Hanzehogeschool
Groningen

Auteur: Bas Groenwold
Studentnummer: 000271148
Plaats, datum: Groningen, 13 april 2015
Opleiding: Instituut voor Facility Management, Facility Management
Duur: November 2014 – April 2015

Opdrachtgever: Jenny van Bruggen
Stagebegeleider: Mark Schaap

Versie: 1.2

Dit onderzoeksrapport is geschreven door Bas Groenwold in het kader van zijn opleiding Facility Management voor het Instituut van Facility Management aan de Hanzehogeschool Groningen.

©2014 Bas Groenwold
April 2015

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voorwoord

Voor u ligt het onderzoeksrapport dat is geschreven in opdracht van het Facilitair Bedrijf van de Hanzehogeschool Groningen. Het onderzoeksrapport is geschreven door Bas Groenwold, een Facility Management student van de Hanzehogeschool Groningen. Het onderzoek is voor de stagiair een onderdeel van de derdejaars managementstage. De samenwerking tussen deze stagiair het Facilitair Bedrijf is tot stand gekomen door de Hanzehogeschool, die de opdracht heeft aangeboden gekregen door het Facilitair Bedrijf.

Tijdens de derdejaars managementstage hebben verschillende mensen geholpen tijdens het uitvoeren van dit onderzoek. Ten eerste wil ik Jenny van Bruggen bedanken voor haar ondersteuning tijdens deze managementstage. Jenny van Bruggen was mijn bedrijfsbegeleider, aangesteld vanuit het Facilitair Bedrijf en heeft mij de gehele stage van informatie en advies voorzien. Ten tweede wil ik graag mijn stagebegeleider Mark Schaap vanuit het Instituut voor Facility Management bedanken. Ik kon bij hem terecht voor vragen en hulp tijdens de stageopdrachten. Ten slotte wil ik alle medewerkers van het Facilitair Bedrijf bedanken voor alles wat ze voor mij gedaan hebben tijdens de gehele derdejaars managementstage. Het was heel gezellig en leerzaam om samen met jullie te werken.

Bas Groenwold
Groningen, 13 april 2015

Inhoudsopgave

Inleiding.....	1
1. Achtergrond/opdracht.....	2
1.1 De Hanze Hogeschool Groningen.....	2
1.2 Facilitair Bedrijf.....	2
1.3 De opdracht.....	2
2. Onderzoeksopzet en verantwoording.....	3
2.1 Doelstelling van het onderzoek.....	3
2.2 Centrale vraag.....	3
2.3 Deelvragen.....	3
2.4 Opzet en verantwoording onderzoek.....	4
2.4.1 Onderzoeksmethoden.....	4
2.4.2 Onderzoekspopulatie.....	5
2.4.3 Steekproef.....	5
2.4.4 Betrouwbaarheid en validiteit.....	6
3. Resultaten.....	7
3.1 Duurzaamheid voor de HG.....	7
3.2 Huidige activiteiten en maatregelen HG.....	8
3.3 Waarom niet zichtbaar.....	12
3.4 Hoe duurzaamheid zichtbaar maken.....	14
3.5 Andere onderwijsinstellingen.....	17
3.5.1 Wageningen University.....	17
3.5.2 Hogeschool Utrecht.....	17
3.5.3 Radboud Universiteit Nijmegen.....	18
3.5.4 TU Eindhoven.....	19
3.5.5 Rijksuniversiteit Groningen.....	19
3.6 Welke nieuwe activiteiten kan de HG opzetten.....	20
4. Draagvlak binnen de organisatie.....	23
4.2 Draagvlak onder studenten.....	23
4.2 Draagvlak onder medewerkers.....	24
5. Conclusies en aanbevelingen.....	25
5.1 Conclusies.....	25
5.2 Aanbevelingen.....	27
Literatuurlijst.....	28
Bijlagen.....	30
Bijlage 1. Tabel activiteiten andere universiteiten/hogescholen.....	30

Bijlage 2.	Enquête duurzaamheid in en rondom de Hanze Hogeschool Groningen.....	0
Bijlage 3.	Enquête resultaten studenten	4
Bijlage 4	Enquête resultaten medewerkers/docenten	8

Inleiding

Uit het onderzoek van de Nationale Commissie voor Internationale Samenwerking en Duurzame ontwikkeling (NCDO) blijkt dat de Nederlandse jeugd best een duurzaam leven wil leiden. Dit komt voornamelijk door de levenswijze van de betreffende ouders, zoals het onderzoek concludeert. Jongeren scoren vooral goed op duurzaamheid 1.0, maar er is ook nog genoeg te verbeteren op het gebied van duurzaamheid onder jongeren.

De Hanze Hogeschool Groningen is een instelling voor hoger beroepsonderwijs die dagelijks te maken heeft met jongeren. Het is daardoor belangrijk voor de Hanze Hogeschool Groningen om jongeren te betrekken op het gebied van duurzaamheid tijdens hun studieperiode. Dit onderzoeksrapport is geschreven om voor de Hanze Hogeschool Groningen aanbevelingen te leveren met betrekking tot duurzaamheid. Het doel van dit onderzoek is om door middel van activiteiten duurzaamheid beter zichtbaar te maken in de organisatie en de studenten en medewerkers te stimuleren om hier op een positieve manier mee aan het werk te gaan.

In het eerste hoofdstuk zal de organisatie waar het onderzoek plaats gaat vinden worden omschreven. Daarnaast zal in het eerste hoofdstuk een omschrijving staan over waarom het onderzoek is uitgevoerd en wat het onderzoek precies inhoudt. Hoe het onderzoek is opgebouwd en de verantwoording hierover staan vermeld in het tweede hoofdstuk. In dit hoofdstuk staan de onderzoeksdoelstellingen, onderzoeksvragen, onderzoekspopulatie, onderzoeksmethoden, de steekproef en de betrouwbaarheid en validiteit van het onderzoek beschreven.

Het derde hoofdstuk bevat de resultaten van het onderzoek. Deze resultaten zijn opgesplitst in een omschrijving van duurzaamheid voor de Hanze Hogeschool Groningen, de huidige maatregelen en activiteiten omtrent duurzaamheid, de oorzaken waarom deze activiteiten niet zichtbaar zijn, mogelijkheden om onzichtbare activiteiten zichtbaar te maken, maatregelen en activiteiten die andere hogescholen en universiteiten uitvoeren en nieuwe maatregelen en activiteiten die de Hanze Hogeschool Groningen kan uitvoeren met betrekking tot duurzaamheid.

In het laatste hoofdstuk, hoofdstuk 4, worden de conclusies en aanbevelingen omschreven die uit de resultaten van het onderzoek zijn gehaald.

1. Achtergrond/opdracht

In dit hoofdstuk staat een omschrijving van de organisatie waar het onderzoek wordt uitgevoerd. Daarnaast wordt er vermeld welke activiteiten en maatregelen er op dit moment worden ondernomen op het gebied van duurzaamheid.

1.1 De Hanzehogeschool Groningen

De Hanzehogeschool Groningen, verder HG genoemd, is een onderwijsinstelling gericht op het hbo. Het is tevens de grootste hbo-instelling van het Noorden. De HG is opgericht in 1986 en telt momenteel meer dan 26.000 studenten en ruim 3.000 medewerkers.

De HG heeft 8 verschillende locaties in de stad Groningen. Het grootste gedeelte van alle gebouwen die de HG beheerd bevinden zich op het Zernike Complex. Dit zijn het Willem-Alexander Sportcentrum, de Marie KamphuisBorg, de Van OlstToren, BrugsmaBorg en de Van DoorenVeste. Naast deze vijf gebouwen van de HG bevinden zich hier ook gebouwen van de Rijksuniversiteit Groningen (RuG). De HG heeft naast hun gebouwen op het Zernike Complex ook gebouwen in de binnenstad van Groningen. Dit zijn de Academie Minerva, Prins Claus Conservatorium en het Wiebingacomplex.

1.2 Facilitair Bedrijf

Het onderzoek wordt uitgevoerd voor het Facilitair Bedrijf van de HG. Dit is een afdeling binnen de HG die ervoor zorgt dat studenten en medewerkers binnen de HG hun taken en werkzaamheden zo efficiënt en effectief mogelijk kunnen uitvoeren. Het Facilitair Bedrijf bestaat momenteel uit ruim 300 medewerkers die zowel managementtaken als uitvoeringstaken verrichten.

Er zijn verschillende afdelingen binnen het Facilitair Bedrijf. Dit zijn de volgende afdelingen:

- Informatisering
- Klantenmanagement
- Uitvoering
- Projecten en Innovatie
- Studentenzaken
- Leveranciersmanagement

1.3 De opdracht

De HG heeft een voorbeeldfunctie voor de medewerkers en studenten wat betreft een duurzame bedrijfsvoering. Duurzaamheid is een belangrijk speerpunt in het beleidsplan van het Facilitair Bedrijf. Eén van de doelen die in dit beleidsplan naar voren komt, is om duurzaamheid zichtbaarder en aantrekkelijker te maken onder de studenten en medewerkers.

Dit onderzoek wordt uitgevoerd voor het Facilitair Bedrijf van de HG en moet inzichten verstrekken over welke activiteiten of zichtbare markeringen het Facilitair Bedrijf kan uitvoeren om duurzaamheid zichtbaarder en aantrekkelijker te maken. Er wordt gekeken naar de huidige activiteiten en maatregelen en naar nieuwe manieren om duurzaamheid zichtbaarder en aantrekkelijker te maken. Het achterliggende doel van dit onderzoek is om studenten en medewerkers door middel van zichtbare activiteiten of markeringen bewuster te laten worden van het belang van duurzaamheid en daardoor het gedrag op een positieve manier te veranderen. Uiteindelijk zal hier een adviesnota inclusief onderzoeksresultaten uit naar voren moeten komen.

In het volgende hoofdstuk worden de doelstelling, centrale vraag en deelvragen van dit onderzoek weergegeven. Daarnaast wordt ook uitgelegd op welke manier dit onderzoek is uitgevoerd.

2. Onderzoeksopzet en verantwoording

In dit hoofdstuk staat de doelstelling van het onderzoek beschreven, de centrale vraag, de deelvragen en onderzoeksvragen. Hierdoor ontstaat een duidelijk beeld wat het onderzoek precies inhoudt en tot in hoeverre het onderzoek gaat. Vervolgens wordt de uitvoering van het onderzoek beschreven. Daarbij worden de keuzes voor de gebruikte onderzoeksmethoden in dit hoofdstuk toegelicht en de betrouwbaarheid en validiteit van dit onderzoek aangetoond.

2.1 Doelstelling van het onderzoek

De doelstelling is opgedeeld in de doelstelling van de organisatie en de doelstelling van het onderzoek.

Doelstelling van de organisatie

Activiteiten organiseren waardoor duurzaamheid onder studenten en medewerkers van de Hanze Hogeschool Groningen meer zichtbaar wordt en op z'n manier dat het aantrekkelijk wordt om er iets mee te gaan doen.

Doelstelling van het onderzoek

Door middel van onderzoek naar de wensen van studenten en medewerkers van de Hanze Hogeschool Groningen bepalen welke activiteiten uitgevoerd kunnen worden om duurzaamheid onder studenten en medewerkers van de Hanze Hogeschool Groningen meer zichtbaar en aantrekkelijk wordt.

2.2 Centrale vraag

De centrale vraag tijdens dit onderzoek is als volgt:

“Door middel van welke activiteiten of maatregelen kan het Facilitair Bedrijf van de Hanze Hogeschool Groningen duurzaamheid zichtbaar en aantrekkelijk maken onder hun studenten en medewerkers?”

2.3 Deelvragen

De volgende deelvragen worden gebruikt tijdens dit onderzoek als hulpmiddel om de centrale vraag te kunnen beantwoorden:

- Wat verstaat de HG onder “duurzaamheid”?
- Wat voert de HG op dit moment uit aan activiteiten en maatregelen om van de HG een duurzamere hogeschool te maken?
- Welke activiteiten en maatregelen met betrekking tot duurzaamheid die de HG uitvoert zijn op dit moment niet zichtbaar voor studenten en medewerkers?
- Op welke manier kunnen de huidige activiteiten en maatregelen die de HG uitvoert met betrekking tot duurzaamheid zichtbaarder en aantrekkelijker worden gemaakt voor studenten en medewerkers?
- Welke activiteiten voeren ze op andere hogescholen/universiteiten uit met betrekking tot duurzaamheid?
- Welke nieuwe activiteiten kunnen worden uitgevoerd binnen de HG om duurzaamheid zichtbaarder en aantrekkelijker te maken voor studenten en medewerkers?
- Welke activiteiten en maatregelen hebben genoeg draagvlak onder studenten en medewerkers om succesvol uit te kunnen voeren door de HG?

2.4 Opzet en verantwoording onderzoek

In onderstaande sub paragrafen wordt de opzet en verantwoording van het onderzoek toegelicht. Er wordt hierbij gekeken naar welke methoden van onderzoek er zijn gebruikt, wat de onderzoekspopulatie van dit onderzoek is, welke steekproef gebruikt is en hoe de betrouwbaarheid en validiteit van dit onderzoek gewaarborgd is.

2.4.1 Onderzoeksmethoden

Tijdens dit onderzoek is er gebruik gemaakt van drie soorten onderzoek. Allereerst is er gebruik gemaakt van deskresearch. Hiermee is de huidige situatie van de HG vergeleken met de huidige situatie van andere hogescholen. Daarnaast is er tijdens werkoverleggen en interviews informatie verzameld over de huidige situatie en de gewenste situatie binnen de HG. Tot slot is er gebruik gemaakt van een enquête. Deze enquête moet meten hoeveel draagvlak er is onder studenten en medewerkers en hoe de draagvlak vergroot kan worden.

Deskresearch

Het deskresearch is gebruikt op de huidige situatie van de HG in kaart te brengen, maar ook de huidige situatie van andere hogescholen en universiteiten. Hierbij is een indeling gemaakt op verschillende gebieden waarin duurzaamheid is toegepast. Deze gebieden zijn geselecteerd omdat hierin de meeste duurzame maatregelen en activiteiten voor uitgevoerd zijn. Door middel van deze deskresearch wordt de HG vergeleken met de andere hogescholen en universiteiten. Door deze vergelijking wordt duidelijk welke activiteiten of maatregelen de HG niet uitvoert, maar mogelijk wel kan uitvoeren om duurzaamheid zichtbaarder en aantrekkelijker te kunnen maken.

Daarnaast is deskresearch gebruikt om mogelijke nieuwe activiteiten of maatregelen te inventariseren voor de HG. Deze mogelijke nieuwe activiteiten zouden huidige duurzame maatregelen zichtbaarder kunnen maken of als geheel nieuw worden uitgevoerd binnen de HG.

Interviews/werkoverleggen

Er zijn verschillende werkoverleggen geweest waarin is deelgenomen. Dit waren de werkoverleggen van de werkgroep duurzaamheid. In deze werkgroep werden alle zaken omtrent duurzaamheid die zich afspeelden in de HG behandeld. Tijdens deze werkoverleggen is er informatie gegeven over huidige activiteiten en maatregelen die de HG op dit moment uitvoert, maar ook waar op dit moment aan gewerkt werd. Zodoende is er uit de werkoverleggen van de werkgroep duurzaamheid informatie meegenomen voor dit onderzoeksrapport.

Daarnaast zijn er verschillende interviews afgenomen bij medewerkers van het Facilitair Bedrijf. De medewerkers zijn benaderd om informatie te verschaffen over de huidige situatie bij de HG omtrent duurzaamheid. Marcel van den Hul is geïnterviewd om informatie te geven over het afval en inkoopbeleid, Marc ter Steeg heeft informatie verstrekt over mobiliteit, Simon Snapper heeft het energie- en waterbeleid doorgenomen.

De enquête

Als derde onderzoeksmethode voor dit onderzoek is er gebruik gemaakt van het afnemen van enquêtes. Het afnemen van enquêtes is een manier van kwantitatief onderzoek. Er is gekozen voor het afnemen van enquêtes omdat de meningen van de studenten en medewerkers van de HG een belangrijke rol spelen om de juiste activiteiten te kunnen organiseren om duurzaamheid zichtbaarder en aantrekkelijker te maken voor de HG.

De uitvoering van de enquête is gedaan door middel van Google Formulieren. Dit is een gemakkelijke manier van enquêtes opstellen, afnemen en verwerken. De belangrijkste reden om te werken met Google Formulieren is dat er geen papier wordt gebruikt voor het afnemen en

verwerken. Het werken met Google Formulieren gebeurt volledig online en veroorzaakt hierdoor geen belasting op het milieu.

Er is voor dit onderzoek gekozen voor een indicatieve enquête. Deze enquêtevorm houdt in dat er voor dit onderzoek geen volledige betrouwbaarheid nodig is van de resultaten, maar dat er een indicatie wordt verkregen over de wensen van de onderzoekspopulatie. Hierdoor ontstaat er een beeld onder de onderzoekspopulatie wat de wensen zijn en hoe deze gerealiseerd kunnen worden.

2.4.2 Onderzoekspopulatie

De onderzoekspopulatie van dit onderzoek zijn alle studenten en medewerkers van de HG. Een onderzoekspopulatie zijn alle eenheden waarover een uitspraak gedaan wilt worden. Naar aanleiding van deze enquête worden de meningen van studenten en medewerkers van de HG gevraagd over duurzaamheid. Hierdoor zijn alle studenten en medewerkers van de HG de onderzoekspopulatie van dit onderzoek.

De onderzoekspopulatie heeft ongeveer een omvang van 30.000 personen. Deze zijn onderverdeeld in ongeveer 27.000 studenten en 3.000 medewerkers. Alle studenten en medewerkers van de HG bevinden zich op acht verschillende gebouwen in de stad Groningen. Tijdens deze enquête worden per gebouw een aantal studenten en medewerkers benaderd voor het invullen van de enquête.

2.4.3 Steekproef

De enquête vorm die gebruikt is voor dit onderzoek is een indicatieve enquête, zoals eerder is benoemd. Hierdoor hoeven er een beperkt aantal personen uit de onderzoekspopulatie de enquête in te vullen om tot de gewenste indicatie te komen voor het onderzoek. Om deze personen te selecteren is er gebruikt gemaakt van selecte steekproeven op de verschillende gebouwen van de HG.

Er zijn acht gebouwen van de HG in de stad Groningen waar de enquête is afgenomen. Dit zijn de volgende gebouwen:

- Het Marie KamphuisBorg
- BrugsmaBorg
- Academie Minerva
- De Van DoorneVeste
- De Van Olsttoren
- Het Willem Alexandercomplex
- Het Prins Claus Conservatorium
- Het Wiebingacomplex

Per gebouw worden personen uit de onderzoekspopulatie benaderd tot het invullen van de enquête. Op deze manier heeft het onderzoek respons van verschillende opleidingen en achtergronden uit de onderzoekspopulatie.

Na overleg met de opdrachtgever is bepaald dat per gebouw minimaal 20 studenten de enquête in zullen vullen. Voor medewerkers van de HG zullen per gebouw 10 enquêtes ingevuld worden.

2.4.4 Betrouwbaarheid en validiteit

Betrouwbaarheid en validiteit zijn erg belangrijk bij het doen van onderzoek. Deze twee begrippen zorgen ervoor dat de resultaten van de steekproefgroep representatief zijn voor de hele populatie. Betrouwbaarheid zorgt ervoor dat de respondent niet zelf keuzes gaat maken. Dit zorgt ervoor dat als de enquête herhaaldelijk wordt afgenomen, dezelfde antwoorden gegeven worden. Voor een kwantitatieve betrouwbaarheid heeft een enquête een gestructureerde vragenlijst nodig, zodat de respondent vaste antwoord mogelijkheden heeft.

De enquête die afgenomen is onder studenten en medewerkers van de HG beschikt over de verschillende aspecten voor een vragenlijst om deze betrouwbaar te laten zijn. De enquête beschikt over vragen die niet voor meerdere uitleggen vatbaar zijn. Doordat de vragen niet voor meerdere uitleggen vatbaar zijn, zorgt de enquête voor eenduidige antwoorden op de gestelde vragen. De vragenlijst is daarnaast ook neutraal. Dit wil zeggen dat de respondent niet in een bepaalde antwoordrichting wordt gestuurd, maar het antwoord de mening van de respondent weergeeft.

Validiteit heeft betrekking op dat de meting ook daadwerkelijk meet wat er gemeten moet worden. De validiteit in enquêtes wordt verhoogd door meerdere vragen af te nemen over een bepaald variabele. Een valkuil voor een hoge validiteit is dat respondenten de neiging hebben om sociaal wenselijke antwoorden te geven. Het is daardoor erg belangrijk om te zorgen dat de enquête geen mogelijkheden tot deze antwoorden biedt. Er worden geen antwoord mogelijkheden gegeven in de vragenlijst waardoor respondenten een sociaal wenselijk antwoord te willen geven.

3. Resultaten

In dit hoofdstuk zullen de resultaten worden weergegeven die uit de verschillende onderzoeksmethoden naar voren zijn gekomen. Deze resultaten worden per deelvraag uitgewerkt.

3.1 Duurzaamheid voor de HG

Uit het Beleidsplan Duurzame Bedrijfsvoering van het Facilitair Bedrijf is de volgende definitie over duurzaamheid te halen die gebruikt wordt voor de HG:

“Duurzame ontwikkeling is een proces van maatschappelijke verandering dat aandacht vraagt voor verschillende aspecten van menselijk handelen in hun onderlinge verwevenheid zoals ecologische-, economische-, sociaal culturele-, politieke- en gezondheidsaspecten. Het is een ontwikkeling die aansluit op de behoeften van het heden zonder het vermogen van toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien in gevaar te brengen,”.

Dit is een definitie van de VN commissie Brundtland uit 1987. De HG past deze definitie toe in haar beleid voor een duurzamere bedrijfsvoering. Uit deze definitie blijkt dat er een balans moet zijn tussen People, Planet en Profit binnen een organisatie. Het Facilitair Bedrijf heeft die als volgt vertaald naar hun eigen bedrijfsvoering:

“De bedrijfsvoering van het Facilitair Bedrijf richt zich op huisvesting, energie, milieu, ethisch gedrag, water, transport, gezondheid, inkoop, ICT-voorzieningen, afval en facilitaire voorzieningen. Uit onze bedrijfsvoering moet respect blijken voor mens, dier, milieu en maatschappij. Onze bedrijfsvoering mag de belangen van toekomstige generaties zo min mogelijk schaden. Als onderdeel van een maatschappelijke verantwoordelijke non-profit organisatie willen wij een voorbeeldfunctie vervullen voor medewerkers, studenten, bezoekers en partners van de Hanzehogeschool door duurzame bedrijfsvoering toe te passen,”. (Beleidsplan duurzame bedrijfsvoering FB)

3.2 Huidige activiteiten en maatregelen HG

Op het moment van schrijven is het Facilitair Bedrijf bezig om van de HG een duurzamere onderwijsinstelling te maken. Om de huidige activiteiten en maatregelen in kaart te brengen, is er gebruikt gemaakt van een aantal gebieden om de activiteiten in onder te verdelen. Dit zijn de volgende gebieden:

- Afval
- Energie
- Water
- Mobiliteit
- Inkoop
- Gezondheid & werkomstandigheden
- Landgebruik & ecologie
- Management en organisatie
- Milieuvervuiling

De resultaten worden hieronder per gebied weergegeven en de informatie is verzameld uit het beleidsplan duurzame bedrijfsvoering FB en gevoerde gesprekken met medewerkers uit de werkgroep duurzaamheid of desbetreffende afdeling.

Afval

De HG heeft sinds de zomer van 2014 een nieuw contract afgesloten met de Milieudienst, een afvalverwerkingsbedrijf van de gemeente Groningen, voor de afvalverwerking op alle locaties. Tijdens de aanbesteding van dit contract heeft de HG duidelijk gemaakt dat het duurzaamheid belangrijk vindt, maar de leverancier vrij gelaten op welke manier dit ingevuld zal worden. Hierdoor heeft de HG geen verplichting gemaakt om op locatie het afval te scheiden of achteraf. De Milieudienst heeft ervoor gekozen om achteraf het afval te scheiden en apart te recyclen of hergebruiken. Hierbij gaat het om het “gewone” afval, wat bijvoorbeeld in prullenbakken in kantines en op de campus wordt verzameld. Papier, chemisch afval, tl-balken en glas wordt wel apart ingezameld.

De reden om afval pas achteraf te scheiden heeft deels te maken met de aanbesteding, zoals hierboven aangegeven, maar ook met het feit dat het moeilijk is om daadwerkelijk alle afval perfect van elkaar te kunnen scheiden. Vooral op een onderwijsinstelling is het moeilijk te realiseren dat elke student of medewerker zijn afval keurig in het bijbehorende afvalbak gaat deponeren. Het is daardoor beter om het afval achteraf, door een gespecialiseerd bedrijf te laten scheiden.

De HG heeft op dit moment een aantal perscontainers in gebruik. Deze perscontainers zorgen ervoor dat het afvalvolume afneemt in de afvalbak door middel van persen. Hierdoor kan er meer afval worden verzameld in een afvalbak, voordat deze moet worden geleegd. Dit is een duurzame oplossing omdat er minder vaak geleegd dient te worden. Een andere oplossing om dit proces duurzamer te laten verlopen is door het gebruik van een systeem dat de vrachtwagen inlicht als de afvalbak bijna vol is. Ook heeft de HG een inleverpunt voor lege batterijen waar studenten en medewerkers gebruik van kunnen maken.

Energie

Het doel van de HG op het gebied van energie is om alle gebouwen energie neutraal te maken. Dit hoopt de HG te realiseren door zowel energiebesparende middelen en de inzet van duurzame energie. Het ondertekenen van de MJA3-convenant, een meerjarenafspraak tussen het ministerie van VROM en de vereniging Hogescholen, moet ervoor zorgen dat er jaarlijks een afname van het energiegebruik met 2% wordt gerealiseerd. Momenteel wordt er onderzocht of er zonnepanelen geplaatst kunnen worden op de Campus. Zonnepanelen zorgen ervoor dat energie wordt opgewekt door zonlicht en hierdoor minder energie aangeschaft hoeft te worden. Daarnaast is de HG

aangesloten bij het Akkoord van Groningen. Dit akkoord verplicht de HG om gebouwen duurzaam en energiezuinig te maken.

Een initiatief dat is onderzocht door de HG om energie mee te besparen is het changeprogramma. Het changeprogramma is een energiebesparingsprogramma gericht op medewerkers en studenten van de HG. Dit programma moet energiebesparend gedrag bevorderen en is al succesvol in gebruik genomen bij verschillende hogere onderwijsinstellingen in Duitsland. Mogelijk zal het changeprogramma worden doorgevoerd naar de bedrijfsvoering mocht dit goedkeuring krijgen.

Water

Het streven van de HG is om onnodig watergebruik van drinkwater te voorkomen en om waterbesparende maatregelen te treffen waar dit mogelijk is. Op dit moment heeft de HG in samenwerking met het waterbedrijf Groningen een kraanwatertappunt geplaatst op de Campus. Dit kraanwatertappunt is bedoeld om een alternatief te bieden voor het gebruik van water in plastic flesjes. Deze maatregelen moet het verkoop het plastic flesjes terugdringen en het hervullen van flesjes stimuleren.

Verder voert de HG onderzoek uit naar andere mogelijke waterbesparingstechnieken. Dit onderzoek heeft nog geen nieuwe activiteiten en maatregelen opgeleverd op het gebied van waterbesparing.

Mobiliteit

De HG heeft te maken met zowel indirecte als directe van transport. Indirect is het transport wat de studenten en medewerkers gebruiken om naar hun opleiding of werkplek te komen en direct is het transport wat de HG aanbiedt aan haar medewerkers om naar hun werkbestemmingen te reizen.

Zakelijk transport zorgt voor een grote mate van vervuiling en wordt door de HG verminderd door het aanbieden van duurzame huurauto's. Deze duurzame huurauto's rijden op elektriciteit, groen gas, ecofuel of hybride. Alleen bij uitzonderingen of lange afstanden worden huurauto's met een normaal brandstofverbruik aangeboden. Daarnaast is de huurprijs voor auto's verhoogd om alternatieven voor autogebruik te stimuleren.

De HG biedt voor zakelijk transport de NS dagkaart aan. Als een medewerkers binnen Nederland een zakelijk afspraak heeft, wordt als eerst aanbevolen om de trein te gebruiken. Hiervoor wordt de NS dagkaart verstrekt aan de medewerkers.

De CO2 vervuiling van vliegvluchten die gemaakt worden door de HG worden gecompenseerd. Dit wordt gedaan door de Climate Neutral Group. Deze organisatie zorgt ervoor dat CO2 wordt gecompenseerd door middel van het creëren van bijvoorbeeld biogas in Cambodja, windenergie in Taiwan en bosbouw in Mozambique.

Voor het woon-werkverkeer zijn andere maatregelen genomen met betrekking tot duurzaamheid. Het is betaald parkeren bij de HG voor studenten. Hiermee wil de HG vervoer via het openbaar vervoer stimuleren onder studenten. Daarnaast hebben medewerkers die in de stad Groningen wonen geen beschikking over een parkeerkaart. Deze medewerkers worden ook gestimuleerd om de fiets te pakken. Hiervoor is de fietsregeling blijven bestaan voor medewerkers van de HG. De fietsregeling houdt in dat medewerkers belastingvrij een fiets kunnen aanschaffen voor een bedrag tot 749 euro.

Inkoop

Het inkoop van goederen en diensten wordt door de HG ingekocht via een duurzaam inkoopbeleid. Dit beleid is gebaseerd op een aantal maatschappelijk verantwoorde thema's. Deze thema's zijn MKB vriendelijk aanbesteden, duurzaam inkopen, social return en best value procurement. Daarnaast worden bij inkoop en aanbestedingen aan de hand van opgestelde criteria van Agentschap NL en fairtrade eisen gesteld aan de leveranciers, goederen of diensten.

Het gehele aanbestedingstraject wordt digitaal verzorgd door de HG. Alle aanbestedingsstukken zullen digitaal gepubliceerd worden en hierop kan ook digitaal gereageerd worden door de leveranciers. Daarnaast wordt er aangegeven door de HG dat er geen reclame materiaal wordt gestuurd door leveranciers. Hierbij hoeven er niet onnodig reclame materiaal gemaakt te worden wat bespaard op het milieu.

De HG eist van de inschrijvers dat oude materialen op een verantwoorde wijze worden gerecycled of hergebruikt. Hierbij wordt ook geëist dat deze oude materialen niet op een commerciële basis mogen worden gerecycled, maar op een vrijwillige basis. Tijdens aanbestedingen van opdrachten worden de inschrijvers hiertoe verplicht door de HG.

Gezondheid en werkomstandigheden

Om tot optimale werkomstandigheden te komen voor alle studenten en medewerkers van de HG, zijn er een aantal maatregelen genomen met betrekking tot duurzaamheid. De HG gebruikt hiervoor mede het Programma van Eisen (PvE) "Frisse Scholen". Deze PvE is opgesteld door het Agentschap NL en heeft als doel om het binnenklimaat in gebouwen zo aan te passen dat de gezondheid en werkomstandigheden van gebruikers hier niet onder lijdt.

De mate van duurzaamheid in het onderwijs binnen de HG wordt gemeten door de AISHE-methode. De AISHE-methode is een instrument op opleidingsniveau voor duurzame ontwikkeling. Mocht een opleiding zich voldoende inzetten voor duurzame ontwikkeling, dan kan een keurmerk worden ontvangen indien de score drie sterren of meer is. Het maximale aantal sterren dat ontvangen kan worden is vijf. Er zijn op de HG een aantal opleidingen die op dit moment drie sterren hebben en een aantal opleidingen zijn bezig om drie sterren te halen.

De HG organiseert één keer in het jaar het Hanzehuis. Dit is een soortgelijk evenement als het Glazen Huis van 3FM alleen dan puur gericht op de HG. Er worden op deze dagen van het Hanzehuis verschillende activiteiten georganiseerd door en voor studenten om geld in te zamelen voor het goede doel.

De catering binnen de HG wordt uitbesteed aan verschillende leveranciers. De kantines worden gerund door Eurest, de snoep- en frisdrankautomaten door Vending@work, de koffievoorziening voor medewerkers door Douwe Egberts en de banquetering wordt ook verzorgd door Eurest. De koffie die wordt geschonken bij de koffievoorziening voor medewerkers is fairtrade van Max Havelaar. Deze koffie heeft een eerlijke route afgelegd voordat het in deze automaten geserveerd wordt. Een eerlijke route wil zeggen dat iedereen een eerlijke prijs heeft ontvangen voor de ingrediënten van dit product.

Milieuvervuiling

De HG maakt gebruik van de CO₂-footprint om de mate van milieuvervuiling geproduceerd door de HG in kaart te brengen. De CO₂-footprint wordt door de Hanze Hogeschool gebruikt om zoveel mogelijk klimaatneutraal te werken. Door deze footprint wordt de CO₂ uitstoot geregistreerd die wordt uitgestoten door de gehele organisatie. Als er CO₂ wordt uitgestoten zal er als compensatie CO₂-credits aangemaakt worden. Deze credits zorgen ervoor dat er in Ecuador bossen gepland en onderhouden worden.

Verder gebruikt de HG verwarmingssystemen en koelinstallaties die zo weinig mogelijk milieuvervuiling produceren. Deze installaties worden door de HG regelmatig gecontroleerd en onderhouden om ervoor te zorgen dat deze steeds een zo laag mogelijk milieuvervuiling produceren. Tijdens de aanschaf van deze installaties wordt er gebruik gemaakt van verschillende criteria, voorwaarden en eisen zodat de milieuvriendelijkste installaties worden aangeschaft.

Landgebruik en ecologie

Rondom de gebouwen van de Campus heeft de HG veel groen gerealiseerd. Er is hier groen geplaatst door middel van gras, verschillende bomen en hagen. Er is naar gestreefd op het mate van groen groter te laten worden in vergelijking met het aantal m² bestrating. De afbeelding hieronder geeft weer in welke mate er groen bevindt op de Campus.

Management en organisatie

Het management van de HG heeft een coördinerende, motiverende en controlerende taak als het gaat om duurzaamheid. Er is binnen het Facilitair Bedrijf één eindverantwoordelijke voor het onderwerp duurzaamheid, maar heeft wel ondersteuning van een werkgroep duurzaamheid. Deze werkgroep heeft werknemers van verschillende afdelingen van de HG die hierin participeren.

Alle medewerkers van de HG krijgen de gelegenheid om cursussen en trainingen te volgen op het gebied van duurzaamheid en de ontwikkelingen hierin. Hierbij is er altijd minimaal één medewerker gespecialiseerd op het gebied van Fair Trade en minimaal één op het gebied van BREEAM.

3.3 Waarom niet zichtbaar

Er worden op dit moment activiteiten en maatregelen uitgevoerd door de HG, maar deze zijn niet zichtbaar voor studenten en medewerkers. In deze paragraaf zullen de oorzaken uitgelicht worden, waardoor deze activiteiten en maatregelen niet zichtbaar zijn.

Aan de hand van negen duurzaamheidscategorieën, die benoemd staan in het beleidsplan duurzame bedrijfsvoering van het Facilitair Bedrijf van de HG, zullen de oorzaken worden weergegeven waardoor huidige activiteiten of maatregelen niet zichtbaar zijn voor studenten of medewerkers.

Afval

Het afvalverwerkingsproces wordt uitbesteed aan de Milieudienst, zoals in de vorige paragraaf is aangegeven. Hierdoor wordt het afval gescheiden en gerecycled aan het einde van het proces. Studenten en medewerkers weten hierdoor niet dat de HG afval duurzaam verwerkt, omdat dit op een andere locatie wordt gedaan. Daarnaast bevinden zich de afvalperscontainers voor het merendeel in de grond en staat het batterijen inleverpunt niet op een opvallende plek op de campus.

Energie

Veel maatregelen en activiteiten die de HG uitvoert op het gebied van energie zijn niet zichtbaar. Dit komt doordat er veel van deze maatregelen om energie te besparen vast zijn gelegd op papier. Studenten en medewerkers van de HG zien deze gemaakte afspraken niet. Daarnaast zijn er maatregelen genomen om energie zuiniger te werken. Deze maatregelen zijn niet zichtbaar doordat er niet wordt aangegeven wanneer iets energie zuinig functioneert.

Water

De waterbesparingsmaatregelen zijn niet zichtbaar, omdat de HG op dit gebied niet veel uitvoert. Het kraanwatertappunt op het Zernikecomplex is wel zichtbaar voor studenten en medewerkers, alleen is de reden waarvoor dit kraanwatertappunt geplaatst is niet bekend. Andere waterbesparende maatregelen genomen door de HG spelen zich af achter de schermen.

Mobiliteit

Het duurzaam maken van het werkverkeer op de HG gebeurt door middel van compensatie. Deze compensatie vindt plaats op een andere continent in de wereld. Hierdoor is deze duurzame maatregel voor het werkverkeer onzichtbaar voor medewerkers en studenten. Daarnaast is het gebruik van duurzame auto's niet zichtbaar. Dit komt doordat er geen onderscheid kan worden gemaakt of de auto duurzaam is of niet vanaf de buitenkant.

Gezondheid en werkomstandigheden

Studenten en medewerkers zien niet wat voor schoonmaakmiddelen er gebruikt worden om gebouwen schoon te maken. Ook zien studenten en medewerkers niet dat de verlichtingsinstallaties in ruimtes voldoen aan de NEN normen. Deze installaties zitten op een onopvallende plek binnen de gebouwen van de HG of zijn niet toegankelijk voor studenten en medewerkers. Hierdoor zijn deze maatregelen niet zichtbaar.

Landgebruik en ecologie

Maatregelen die genomen zijn met betrekking tot het landgebruik en ecologie zijn zichtbaar op het Zernikecomplex. De aangelegde bomen, struiken en hagen zijn zichtbaar voor iedereen die het Zernikecomplex betreedt. De reden waarom deze bomen, struiken en hagen zijn geplaatst is echter niet zichtbaar. De HG heeft dit geplaatst met als doel duurzame gebouwen op te laten gaan in het landschap. Daarnaast zijn de voorzieningen die zijn aangebracht om de biodiversiteit van het terrein en de omgeving te verbreden niet zichtbaar voor studenten en medewerkers. Deze zitten verstopt in en rondom de gebouwen.

Milieuvervuiling

Alle maatregelen en activiteiten die de HG uitvoert omtrent milieuvervuiling zijn voornamelijk deelname aan convenanten, werken aan de hand van verschillende eisen en criteria en voldoend aan de nieuwste regelgevingen. Deze activiteiten en maatregelen worden uitgevoerd, zonder dat studenten en medewerkers hier kennis van hebben. Er wordt door de HG onvoldoende gecommuniceerd naar studenten en medewerkers over het invoeren en gebruik van deze maatregelen en activiteiten.

Eerlijk zaken doen

Het inkoopproces binnen de HG verloopt allemaal via de desbetreffende afdeling van het Facilitair Bedrijf. In het beleidsdocument van de HG wordt wel benoemd dat de HG 100% duurzaam wil inkopen en eerlijk zaken wil doen. In de praktijk krijgen studenten en medewerkers weinig tot niets mee van het 100% duurzaam inkopen en eerlijk zaken doen. Veel producten en of diensten die studenten en medewerkers gebruiken zijn daarom wel duurzaam en eerlijk ingekocht, maar tijdens het gebruik is dit niet zichtbaar.

Management en organisatie

Studenten komen bijna nooit in aanraking met het management van de HG, maar medewerkers daarentegen wel. Duurzame maatregelen die genomen zijn met betrekking tot het management zijn daarom voor studenten onzichtbaar, maar medewerkers zullen deze wel regelmatig tegenkomen.

3.4 Hoe duurzaamheid zichtbaar maken

In deze paragraaf zal worden ingegaan op de manieren waarop de HG zijn huidige duurzame activiteiten en maatregelen, die niet zichtbaar zijn voor de buitenwereld toch zichtbaar kan maken. Hierbij wordt gebruikt gemaakt van dezelfde gebieden die in voorgaande paragrafen zijn gebruikt.

Afval

Op dit moment wordt GFT-afval gescheiden door het afvalverwerkingsbedrijf waarmee de HG zaken doet. Om het afvalverwerkingsproces zichtbaarder te maken, zou het GFT-afval apart worden ingezameld en gebruikt worden voor het produceren van compost. Deze compost zou dan gebruikt kunnen worden voor de groenvoorzieningen op het Zernike Campus.

Een andere mogelijkheid is om plastic apart in te zamelen. Studenten en medewerkers zouden dan al hun plastic afval in een grote bak kunnen gooien in hun gebouw. Hierdoor zien studenten en medewerkers hoe snel er plastic afval geproduceerd wordt. Door deze maatregelen worden studenten en medewerkers gestimuleerd om hun plastic afval gescheiden in te leveren en maakt het duurzaamheid zichtbaarder in de organisatie.

Een andere manier om onzichtbare activiteiten/maatregelen uitgevoerd door de HG zichtbaar te maken zijn het plaatsen van QR-codes. Deze QR-codes kunnen worden geplaatst op objecten die te maken hebben met een duurzame maatregel of activiteit. Dit kan bijvoorbeeld een afvalcontainer zijn. Als de QR-code op deze afvalcontainer zal worden gescand, krijgt degene informatie over het duurzame verwerkingsproces van afval binnen de HG op zijn smartphone.

Energie

Een manier om studenten en medewerkers het energieverbruik van gebouwen te laten zien, is het gebruik van een greenscreen. Een greenscreen is een elektronisch scherm dat de energieprestaties van een gebouw kan weergeven met daarbij haar duurzame installaties. Deze greenscreens zouden geplaatst kunnen worden bij elke ingang van een gebouw om zo te laten zien wat de HG doet aan het verduurzamen van hun energieverbruik en het huidige verbruik van het gebouw.

Water

De HG heeft een kraanwatertappunt geplaatst om hiermee het gebruik van kraanwater te stimuleren. Dit kraanwatertappunt wordt vooralsnog amper gebruikt onder studenten en medewerkers en staat maar op één plek, namelijk bij de Van Olst toren. De HG zou meerdere kraanwatertappunten kunnen plaatsen in en rondom de gebouwen om hierdoor kraanwater gebruik extra te stimuleren. Om deze kraanwatertappunten dan extra goed te laten gebruiken, zou de HG duurzame hervulbare flesjes kunnen uitdelen of verkopen. Hierdoor wordt het gebruik van deze kraanwatertappunten gestimuleerd en het gebruik van plastic flesjes gereduceerd.

Mobiliteit

De huidige maatregelen die de HG heeft genomen op het gebied van mobiliteit met betrekking tot duurzaamheid gaan vooral op voor medewerkers van de HG. Om duurzame maatregelen op het gebied van mobiliteit meer zichtbaar te maken in de organisatie, zullen deze maatregelen ook betrekking moeten hebben op studenten. Een mogelijkheid hiervoor zou een fietsenmaker op het Zernikecampus kunnen zijn, die tevens fietsen verhuurt voor studenten van de HG. Deze fietsen zouden dan gehuurd kunnen worden als een student bijvoorbeeld naar een tentamenlocatie buiten het Zernikecampus moet of een andere locatie.

Gezondheid en werkomstandigheden

Een manier om duurzame maatregelen op het gebied van gezondheid en werkomstandigheden zichtbaarder te maken, is het realiseren van “groene” kantoren of studieruimtes. Een groen kantoor zorgt volgens onderzoek ervoor dat werknemers gelukkiger en productiever worden dan als zij werken in een kaal kantoor zonder groen. Het plaatsen van meer groen in kantoren en studieruimtes zullen ervoor zorgen dat duurzaamheid zichtbaarder wordt in de organisatie onder studenten en medewerkers van de HG. Daarnaast zorgt het plaatsen van groen in kantoren en studieruimtes voor een natuurlijke vorm van CO₂-verwerking. Planten zorgen namelijk met behulp van fotosynthese voor een natuurlijke verwerking van CO₂.

Landgebruik en ecologie

Daken zijn over het algemeen niet duurzaam ingericht op de HG, terwijl hier veel mogelijk mee is op het gebied van duurzaamheid. Deze grote oppervlakten kunnen op verschillende manieren worden verduurzaamt. Ten eerste kunnen de daken op de HG gebruikt worden voor het plaatsen van zonnepanelen. Daken vangen over het algemeen veel zonlicht en kunnen ideaal worden gebruikt om duurzame energie mee op te wekken. Het tweede alternatief wat de HG kan toepassen om hun daken duurzamer in te richten is het plaatsen van flora en fauna. Hierbij gaat het om plaatsen van planten waardoor de biodiversiteit toeneemt. Beide mogelijkheden creëren zichtbare duurzaamheid en zorgen door een afname van CO₂-uitstoot voor de HG. Hieronder een voorbeeld van een groen dak waar zowel zonnepanelen als het plaatsen van flora gecombineerd zijn.

In en rondom het Zernikecampus zouden duurzame markeringen geplaatst kunnen worden om duurzaamheid meer zichtbaar te maken. Hierbij kan gedacht worden aan een kleine windmolen. Deze windmolen kan energie opwekken wat gebruikt kan worden voor bijvoorbeeld de greenscreens. Naast het plaatsen van een kleine windmolen, kunnen er zitgelegenheden gecreëerd worden uit duurzame materialen.

Milieuvuiling

Op het gebied van milieu vervuiling zijn geen duidelijke of voor de HG geschikte maatregelen of activiteiten gevonden die kunnen bijdragen aan het zichtbaar maken en vergroten van duurzaamheid in en rondom de HG.

Eerlijk zaken doen

Een manier op het inkoopbeleid van de HG meer zichtbaar te laten worden onder studenten en medewerkers is duidelijk communiceren over wat er wordt ingekocht en met welke redenen deze beslissingen zijn gemaakt. Zoals in de afbeelding hiernaast te zien zouden de ingekochte koffiebekertjes van een QR-code voorzien worden. Als deze QR-code dan gescant zou worden door studenten of medewerkers, kan er informatie verschijnen over het product, waarom er voor dit product is gekozen en wat voor gevolgen deze aankoop heeft op de organisatie en daarbuiten.

Management en organisatie

Treemagotchi, een tool om duurzame veranderingen succesvol door te kunnen voeren onder grote groepen collega's, kan worden gebruikt om duurzaamheid meer zichtbaar en aantrekkelijk te maken onder medewerkers van de HG. Deze tool zorgt ervoor dat veranderingen meer draagvlak krijgen onder medewerkers en zich hierdoor meer betrokken voelen bij deze verandering. Ook kunnen medewerkers via deze tool zelf ideeën inbrengen voor andere veranderingen of aanpassingen op de huidige verandering.

3.5 Andere onderwijsinstellingen

Morgen, een organisatie die verschillende hogescholen en universiteiten in Nederland met elkaar vergelijkt op basis van duurzaamheid, heeft in 2014 een gouden SustainaBul uitgereikt aan de HG voor hun aandeel van duurzaamheid in de bedrijfsvoering. De HG heeft een derde plaats tijdens deze ranking verkregen. Om tot betere resultaten te komen in de volgende ranking, is er tijdens dit onderzoek gekeken naar de huidige activiteiten die andere hogescholen of universiteiten uitvoeren die hoog genoteerd staat in de ranking van de SustainaBul. De volgende universiteiten/hogescholen zijn onderzocht naar hun huidige activiteiten met betrekking tot duurzaamheid:

- Wageningen University, verder WU genoemd.
- Hogeschool Utrecht, verder HvU genoemd.
- Radboud Universiteit Nijmegen, verder RU Nijmegen genoemd.
- TU Eindhoven, verder TU/e genoemd.
- Rijksuniversiteit Groningen, verder RuG genoemd.

Voor het onderzoek bij andere hogescholen/universiteiten worden de activiteiten en maatregelen die worden uitgevoerd met betrekking tot duurzaamheid onderscheiden op negen verschillende gebieden. Deze gebieden staan hieronder uitgewerkt.

3.5.1 Wageningen University

WU is een voorloper op het gebied van duurzaamheid bij onderwijsinstellingen. Twee keer achtereenvolgens werd een eerste plek bemachtigd met de SustainaBul. Op WU worden verschillende activiteiten en maatregelen getroffen om een voorloper te blijven op het gebied van duurzaamheid.

Het nieuwe werken wordt door WU gebruikt om uitstoot te verminderen. Om het nieuwe werken optimaal te realiseren wordt videoconferencing gebruikt als methode om het aantal kilometers terug te dringen en medewerkers niet verplicht op hun werkplek aanwezig hoeven zijn. Verder zijn er fietsroutes, fietsdispensers en elektrische oplaadpunten aangelegd om het aantal kilometers verder terug te dringen.

Voor nieuw- en verbouw maakt WU gebruik van GreenCalc+. Dit is een instrument om een gebouw te beoordelen op het gebied van duurzaamheid. Er wordt hierbij onderscheidt gemaakt in materiaalgebruik, watergebruik en energieverbruik.

3.5.2 Hogeschool Utrecht

De HvU heeft samenwerkingsverbanden met verschillende partners uit de regio op het gebied van duurzaamheid. Ze hebben zich aangemeld voor Utrecht klimaatneutraal in 2030 en Utrecht klimaatneutraal in 2040 van de provincie Utrecht.

Duurzaamheid komt binnen de HvU voor in het onderwijs door middel van onderzoek gericht op duurzaamheid. Daarnaast heeft de HvU een duurzame energieproeftuin op het dak. Er wordt hierdoor opgewekte energie terug aan het net. Aan de duurzame energieproeftuin zit een energie lab gekoppeld. Hier komen studenten in aanmerking met energie-installaties en kunnen zij hiermee oefenen. Naast deze activiteiten en maatregelen heeft HvU ook een studentenvereniging specifiek gericht op duurzaamheid, de HG Sustainable Club. Studenten kunnen kiezen voor 28 minors gericht op duurzaamheid en komt duurzaamheid terug in hun reguliere onderwijsrichting.

In 2011 is de HvU gestart met het verduurzamen van hun bedrijfsvoering. Er zijn sindsdien verschillende activiteiten en maatregelen uitgevoerd. Allereerst is er gestart met een nulmeting op

het gebied van de CO₂ uitstoot voor de HvU. Om de uitstoot te verminderen is de HvU gebruik gaan maken van Skype en videoconferencing. Daarnaast zijn er energiezuinige vervoersmiddelen aangeschaft zoals e-bikes, e-scooters en vijf elektrische auto's. Op het gebied van nieuwbouw en renovatie participeert de HvU in afspraken die zijn vastgelegd in het MJA3 convenant en het EnergieEfficiencyPlan.

De verduurzaming van ondersteunende processen heeft geleid tot dubbelzijdig printen, papierloos vergaderen en een afname van het gebruik van het datacentrum. Om tot papierloos vergaderen te komen zijn er iPads beschikbaar gesteld aan het management. Daarnaast heeft de HvU gebruik gemaakt van het programma Treemagotchi. Dit is een programma dat medewerkers betreft bij veranderingen op het gebied van duurzaamheid en hiermee suggesties en ideeën van de medewerkers stimuleert.

Tot slot heeft HvU diverse awards gewonnen voor projecten met betrekking tot duurzaamheid. De HvU is onderscheiden voor de projecten Schone Zorg, Demolition Waste, E-Mobility, Green Screens en Green ICT.

3.5.3 Radboud Universiteit Nijmegen

RU Nijmegen heeft op het gebied van onderwijs en studenten een aantal duurzame initiatieven ingevoerd. Allereerst is worden er biologische groenten pakketten verkocht voor studenten. Er kan een biologisch-groente abonnement worden aangeschaft waardoor de studenten elke week een biologisch-groentepakket voor de hele week kunnen ophalen met een bijbehorend kookboek. Ten tweede biedt RU Nijmegen het masterprogramma "Planet Europe". In dit programma staan ruimtelijke planning, milieubeleid en regionale ontwikkeling centraal. Tot slot biedt RU Nijmegen de cursus Milieu, Vrede en Duurzame Ontwikkeling aan. Deze cursus richt zich op de betekenis van duurzame ontwikkeling.

Duurzaamheid in de bedrijfsvoering komt bij RU Nijmegen sterk naar voren als het gaat om genomen maatregelen en activiteiten. Op het gebied van afvalverwerking heeft RU Nijmegen een gescheiden afvalinzameling. Om dit te stimuleren onder studenten en medewerkers zijn er afvalstoffenregelingen beschikbaar gesteld. Daarnaast heeft RU Nijmegen een kringloopwinkel opgericht. Deze verzamelt goederen uit de afvalstroom en hergebruikt deze in nieuwe goederen.

Veel duurzame activiteiten en maatregelen zijn niet zichtbaar voor de organisatie. Om deze reden heeft RU Nijmegen het project "Verborgene Waarden" opgericht. De oplossing die het project hiervoor biedt zijn QR-codes. Deze QR-codes zijn geplaatst op verschillende plaatsen op de campus om het onzichtbare, zichtbaar te maken. Als deze QR-code gescand wordt, zal er een website tevoorschijn komen met informatie over het duurzame initiatief.

Er zijn binnen RU Nijmegen verschillende studentenorganisatie die actief zijn voor een duurzame universiteit. Dit zijn DuS!AKKU, Milieuprisma, Studenten aan het woord en Duurzame Batavierenrace. Daarnaast heeft RU Nijmegen een netwerk duurzame ontwikkeling. Hierin participeren medewerkers en studenten van RU Nijmegen om duurzame zichtbaarder te maken in de bedrijfsvoering van de organisatie.

RU Nijmegen heeft een kringloopwinkel opgericht. Via deze kringloopwinkel worden goederen opnieuw gebruikt om de afvalstromen te verkleinen en het milieu minder te belasten. Naast een kringloopwinkel maakt RU Nijmegen gebruik van een Plastiqueen Held. Dit is een initiatief om afval gescheiden in te zamelen.

3.5.4 TU Eindhoven

Duurzaamheid en onderwijs gaan op TU/e samen. Elke bachelor opleiding heeft duurzaamheid aan de orde gesteld. Er zijn keuzevakken op het gebied van duurzaamheid en studenten kunnen een het certificaat Technology for Sustainable Development halen. Daarnaast voeren medewerkers en studenten onderzoek uit op het gebied van duurzaamheid. Allereerst zijn er drie strategic area's, namelijk energie, smart mobility en health. Ten tweede zet TU/e haar campus in als een laboratorium waar oplossingen in de praktijk kan worden gebracht.

Een bijzonder activiteit die TU/e heeft uitgevoerd is de Community Garden. Deze Community Garden is een tuin voor studenten en medewerkers waarin vrijwillig kan worden gewerkt. Een ander bijzondere maatregel is de groene loper. De groene loper is een centraal autovrij gebied waar alle gebouwen van de TU/e aan grenzen. Deze groene loper is speciaal ingericht voor fietsers en voetgangers. De groene loper bevat veel groen, zitplekken en een vijver.

TU/e heeft zijn gloeilampen vervangen door spaarlampen. Spaarlampen gaan langer mee dan gloeilampen en daardoor veel duurzamer. Naast deze duurzame oplossing voert TU/e energiecampagnes. Een voorbeeld hiervan is: "The Energy Man". Met behulp van originele en verrassende acties worden studenten en medewerkers bewust gemaakt van hun energieverbruik. Er zijn tevens energiebesparende maatregelen op de campus bij TU/e. De foyer is voorzien van een aanwezigheidsdetectie, is er spanningsverlaging toegepast in tl-verlichting en zijn er bewegingsmelders aangebracht in de kelders van TU/e. Al deze maatregelen zorgen voor een besparing aan energie en verdienen zich over een aantal jaren terug.

3.5.5 Rijksuniversiteit Groningen

De RuG maakt gebruik van compactors om hun afvalbeheer te verduurzamen. Compactors verminderen het afvalvolume door het verzamelde afval samen te persen. Deze afvalcompactors bevinden zich in de afvalbak en deze hoeven daardoor minder vaak geleegd te worden dan andere afvalbakken

De RuG heeft bij het Facilitair Bedrijf een Smartflower geplaatst. Een Smartflower is een All-in-One zonne-energiesysteem. Deze Smartflower beweegt zich met de zon mee, om zodoende een optimaal rendement te realiseren.

Er worden cursussen Airwheel rijden gegeven voor studenten en medewerkers van de RuG. Een Airwheel is een transportmiddel die zeer milieuvriendelijk is en rijdt op LED vermogen. Hiermee probeert de RuG studenten en medewerkers te stimuleren voor het gebruik van duurzamere alternatieven voor transport.

Er zijn verschillende nestkasten voor volgens geplaatst in en rondom gebouwen van de RuG. Doordat deze nestkasten geplaatst zijn, zorgt dit voor een hoger biodiversiteit van vogels in de stad Groningen.

In de bijlagen staat een schematisch overzicht met alle maatregelen en activiteiten die hierboven zijn uitgewerkt. Daarnaast staan er ook andere maatregelen en activiteiten die deze hogescholen en universiteiten hebben uitgevoerd, maar niet verder uitgewerkt zijn in de vorige paragrafen.

3.6 Welke nieuwe activiteiten kan de HG opzetten

Er zijn verschillende nieuwe activiteiten die het Facilitair Bedrijf kan uitvoeren om duurzaamheid meer zichtbaar te maken binnen de HG. Hieronder staan een aantal activiteiten die uitgevoerd kunnen worden en daarbij een korte toelichting.

Green Office

Verschillende hogescholen en universiteiten in Nederland beginnen of hebben momenteel een green office. Een green office is een platform die duurzaamheid stimuleert binnen de organisatie. Dit wordt gestimuleerd door het organiseren van activiteiten, maar ook door het verstrekken van informatie tijdens beslis momenten in andere afdelingen. Daarnaast verbindt de green office mensen, die elkaar kunnen helpen met duurzaamheid, met elkaar.

De Rijksuniversiteit Groningen (RuG) heeft drie maanden geleden een Green Office opgericht. De HG zou in samenwerking met deze Green Office een samenwerkingsverband aan kunnen gaan om samen activiteiten te organiseren en elkaar te versterken.

Posters/flyers

In en rondom de HG worden veel posters en flyers gebruikt om studenten te informeren over bepaalde activiteiten die plaats gaan vinden. Dit wordt vooral gedaan door student- of studieverenigingen, bedrijven uit de omgeving, de studenten en de HG zelf. Door informatie te verstrekken op posters/flyers met betrekking tot duurzaamheid wordt iedereen kort geïnformeerd over een bepaald onderwerp. Op deze posters/flyers mogelijk informatie op staan over afvalverwerking, energiebesparing, voedsel, vervoer en wonen op een duurzame manier.

Boven printers zouden posters opgehangen kunnen worden. Deze posters laten vervolgens zien wat de gevolgen van papiergebruik zijn voor de natuur en tips om het papiergebruik te verminderen.

Op elke deur van de wc zou een lijst opgehangen kunnen worden waarin posters geplaatst kunnen worden. Bij de Vrije Universiteit Amsterdam gebruiken ze op dit moment hetzelfde concept om studenten te informeren over afvalrecycling en de muizenplaag die heerst in Amsterdam. De HG zou door middel van deze manier studenten en medewerkers kunnen informeren op verschillende gebieden van duurzaamheid.

Training/workshop

Duurzaamheid wordt steeds meer belangrijker in de bedrijfsvoering. Steeds meer wordt de nadruk gelegd op duurzaam denken en doen, maar veel studenten en medewerkers weten niet wat er daadwerkelijk gedaan kan worden aan duurzaamheid. De HG kan trainingen of workshops organiseren voor belangstellenden vanuit de gehele organisatie. Deze trainingen of workshops gaan dan over duurzaam denken en doen. Hiermee wordt het belang van duurzaamheid zichtbaarder in de gehele organisatie.

Zichtbare activiteiten

De HG heeft op dit moment afvalbakken waar alle soorten afval bij elkaar in worden gegooid. Een oplossing om duurzaamheid zichtbaarder te maken is het plaatsen van afvalbakken waarin je afval kan scheiden. Er zouden afvalbakken geplaatst kunnen worden die papier, gft afval en plastic gescheiden verzameld.

Op dit moment loopt er een traject om zonnepanelen te plaatsen op het dak bij de Van Dooren Veste. Hiermee wordt beoogd om 200.000 kWh energie op te wekken. Als deze zonnepanelen daadwerkelijk geplaatst worden, zorgt dit voor zichtbare duurzaamheid. Er kunnen naast het plaatsen van zonnepanelen, ook palen worden geplaatst waar een zonnepaneel op bevestigd is. Deze kunnen dan rondom de Campus worden geplaatst, zodat de zichtbaarheid nog duidelijker wordt.

De HG participeert momenteel in het programma "Join the Pipe". Dit is zichtbaar door een watertappunt op de Campus. Studenten en medewerkers kunnen hier flesjes of bekers met water vullen. Om hier verder op in te spelen, zou de HG duurzame hervulbare flesjes kunnen verkopen of uitdelen. De gedachte achter deze maatregel is om hiermee het verkoop van plastic flesjes water terug te dringen en het stimuleren van het gebruik van het watertappunt. Daarnaast zouden er nog meer watertappunten geplaatst kunnen worden verspreid over de Campus, zodat elke student of medewerker hier snel toegang tot krijgt.

Nieuwsbrief

De HG zou elke week of maand een nieuwsbrief kunnen sturen naar alle medewerkers en studenten. In deze nieuwsbrief zou dan informatie omtrent de huidige ontwikkelingen in duurzaamheid, een inzicht in het wekelijkse of maandelijks energieverbruik, de CO₂-footprint en tips om duurzamer te leven kunnen staan.

Onderwijs

Opleidingsinstellingen van de HG zouden dubbelzijdig inleveren van projecten verplicht kunnen maken in plaats van enkelzijdig. Deze maatregel zorgt ervoor dat er per ingeleverd project minder papier benodigd is. Een ander alternatief is om alleen digitaal in te leveren. Hiermee kost het inleveren van projecten helemaal geen papier meer.

De HG zou een wedstrijd kunnen organiseren tussen verschillende opleidingsinstellingen. Er kan door middel van deze wedstrijd gekeken worden naar welke opleidingsinstelling het minste verbruik heeft. Hierbij kan gekeken worden naar het energieverbruik, laagste CO₂-footprint en het minste geproduceerde afval.

Studenten en medewerkers van de HG zouden samen kunnen werken op het gebied van duurzaamheid. Er zijn binnen de HG verschillende opleidingsmogelijkheden en voor deze opleidingen worden bepaalde projecten uitgevoerd. De HG zou bepaalde projectopdrachten kunnen bieden aan studenten aan verschillende opleidingen om hierdoor duurzaamheidsvraagstukken op te lossen. Hierdoor krijgen studenten een beter inzicht over het huidige duurzaamheidsbeleid van de HG en profiteert de HG van de uitkomsten van de projecten.

Regionale samenwerking

De HG produceert veel afval gedurende een schooljaar. Dit afval wordt opgehaald door het afvalverwerkingsbedrijf en daarna heeft de HG hier geen directe controle meer over. Als de HG samenwerkingsverbanden aangaan met het bedrijfsleven, kan een deel van dit afval mogelijk hergebruikt worden en verkocht.

In combinatie met de RuG, ook aanwezig met gebouwen op het Zernikecomplex, zouden er activiteiten uitgevoerd kunnen worden. De RuG heeft een greenoffice die verschillende activiteiten organiseert voor haar studenten en medewerkers op het gebied van duurzaamheid. Als de HG in bepaalde activiteiten kan samenwerken met de RuG zou er meer mogelijk kunnen zijn. Hierbij kan gedacht worden aan de groentetas, een tas vol met groenten door een lokale groenteboer, die kan worden besteld en opgehaald kan worden op het Zernikecomplex.

Landgebruik en ecologie

Het Zernikecomplex ligt aan de rand van de stad Groningen en heeft in de omgeving te maken met een verscheidenheid aan varianten van planten en dieren. Op het Zernikecomplex zie je deze biodiversiteit niet terug. Een maatregel die de HG kan nemen om deze biodiversiteit te vergroten op het Zernikecomplex is het plaatsen van geschikte leefomgevingen voor bepaalde dier- en plantensoorten. Deze leefomgevingen hoeven niet heel groot te zijn om de verschillende dier- en plantensoorten te verwelkomen op het Zernikecampus.

Een andere maatregel op het gebied van landgebruik en ecologie is het plaatsen van een olla. Een olla is een duurzame manier om planten water te geven. Deze manier bestaat al eeuwen lang, maar is in de loop van de tijd vergeten. De olla dient geplaatst worden in de buurt van planten en vult zichzelf als het regent. Zodra de zon gaat schijnen, verdampt het opgevangen water langzaam uit de olla en kan daardoor worden opgenomen door de planten.

Kleine maatregelen

Er zijn een aantal kleine maatregelen die genomen kunnen worden binnen de HG om duurzaamheid te vergroten binnen de organisatie. Allereerst zouden alle toiletten binnen de HG voorzien kunnen worden van twee mogelijkheden voor het doorspoelen. Hierdoor kan er minder water worden gebruikt als de kleine knop wordt gebruikt in plaats van standaard de grote knop. Ten tweede zouden de wasbakken bij sanitaire voorzieningen voorzien kunnen worden van kranen met sensortechnologie. Deze sensors zullen automatisch uitgaan als er geen gebruik meer wordt gemaakt van de kraan. Deze maatregel is duurzamer omdat er water wordt bespaard, maar draagt ook bij aan een betere hygiëne. Een derde maatregel die kan worden genomen door de HG is het vervangen van alle lampen naar LED-lampen. Deze LED-lampen zijn milieuvriendelijker en zorgen voor een lager energieverbruik. Het gebruik van een grijs water circuit kan veel waterbesparende voordelen bevatten. Het grijs water circuit zorgt er namelijk voor dat regenwater wordt opgevangen en wordt hergebruikt als doorspoelwater voor de toiletten.

4. Draagvlak binnen de organisatie

In dit hoofdstuk zullen de enquêtevragen die zijn afgenomen onder studenten en medewerkers worden geanalyseerd. Hierbij wordt er per vraag gekeken naar de bijzonderheden die de antwoorden met zich meebrengen.

4.2 Draagvlak onder studenten

Allereerst is er onderzocht welke associaties studenten hebben met het begrip ‘Duurzaamheid’. Bijna de helft van de onderzochte studenten gaf bij deze vraag aan dat zij het uitputten van natuurlijke grondstoffen associëren aan het begrip duurzaamheid. Een kwart geeft aan dat zij dit associëren met het voortbestaan van de aarde. De andere antwoordmogelijkheden lagen relatief dichtbij elkaar en worden in verhouding weinig genoemd.

Ten tweede is er gekeken in hoeverre studenten duurzaamheid belangrijk vinden. Hierbij kon een keuze gemaakt worden op een schaal van één tot en met tien. Eén stond hierbij voor heel onbelangrijk en een tien voor heel belangrijk. Het gemiddelde van alle onderzochte studenten bedroeg op deze vraag een 7,2. Dit wil zeggen dat studenten duurzaamheid redelijk belangrijk vinden.

De derde vraag van het afgenomen enquête onderzocht in hoeverre de studenten rekening houden met duurzaamheid in hun privéleven. Iets meer dan een derde van de ondervraagde studenten geeft bij deze vraag aan nooit rekening te houden met duurzaamheid in hun privéleven. Ongeveer een kwart geeft aan hier rekening mee te houden als zij hier zelf beter van worden.

Om de bekendheid van bestaande duurzame maatregelen en activiteiten van de Hanzehogeschool Groningen te meten onder studenten, is de vierde vraag van de enquête opgesteld. Bij deze vraag konden studenten aangeven in hoeverre zij bekend waren met de uitgevoerde maatregelen en activiteiten op verschillende gebieden. Het grootste gedeelte van de ondervraagde studenten geven aan niets te weten over deze maatregelen of activiteiten op bijna elk gebied. Het enige gebied wat hier een uitzondering op maakt is waterverbruik. Op dit gebied weet het merendeel een aantal of alle maatregelen die uitgevoerd zijn door de Hanzehogeschool Groningen.

58% van de studenten vinden dat duurzame maatregelen getroffen door de Hanzehogeschool Groningen zichtbaar moet zijn voor studenten en medewerkers, alleen als dit invloed heeft op de gebruikers hiervan. Eén vijfde vindt dit niet van belang en ongeveer een kwart van de studenten vinden dat alle maatregelen zichtbaar moeten zijn voor studenten en medewerkers van de Hanzehogeschool Groningen.

Niet iedereen wordt graag op dezelfde manier geïnformeerd. Dit geldt natuurlijk ook voor studenten van de Hanzehogeschool Groningen. In de enquête is onderzocht op welke manier studenten het liefst worden geïnformeerd. Hieruit bleek dat studenten het liefst worden geïnformeerd door middel van deelname aan specifieke acties en via posters of flyers.

Er is via deze geïnventariseerd op welke gebieden studenten van de Hanzehogeschool Groningen informatie willen verkrijgen op het gebied van duurzaamheid. De resultaten van deze vraag lagen allemaal bij elkaar in de buurt, maar toch sprongen er twee gebieden uit. Dit zijn de gebieden voedselverspilling en het verduurzamen van woonruimte en/of studentenhuizen.

Tot slot is er gekeken hoeveel draagvlak een platform/loket op het gebied van duurzaamheid heeft onder studenten van de Hanzehogeschool Groningen. Het merendeel van de ondervraagde studenten geeft aan dit een goed idee te vinden of het proberen waard is. Een klein deel geeft aan dit onnodig te vinden.

4.2 Draagvlak onder medewerkers

Medewerkers van de HG hebben verschillende associaties met het begrip “duurzaamheid”. Dit blijkt ook uit de resultaten van de eerste enquête vraag. Het merendeel van de medewerkers van de HG heeft een positief beeld bij duurzaamheid. Dit blijkt uit een merendeel van positieve antwoorden uit de gestelde vraag.

Vervolgens is er een rapportcijfer gegeven op welke schaal medewerkers van de HG duurzaamheid belangrijk vinden. Het gemiddelde rapportcijfer van medewerkers van de HG komt uit deze enquête uit op een 7,7 en daarom kan er geconcludeerd worden dat duurzaamheid redelijk belangrijk wordt gevonden.

Medewerkers van de HG proberen zoveel mogelijk rekening te houden met duurzaamheid in hun privéleven, zo blijkt uit de derde vraag van de enquête. Bijna de helft geeft aan hier zoveel mogelijk rekening mee te willen houden. Ook geeft ongeveer een kwart aan hier nooit rekening mee te houden.

Duurzame maatregelen die de HG uitvoert zijn bij de medewerkers redelijk goed bekend. Op bijna elk gebied liggen de verschillen in antwoorden dicht bij elkaar in de buurt. De uitzondering hierop is het gebied nieuw/verbouw. Hierbij geeft het grootste gedeelte van de respondenten aan niets te weten over duurzame maatregelen op dit gebied.

Bij de vraag of medewerkers van de HG bekend zijn met de participatie van de HG in de ondervraagde activiteiten geeft het merendeel aan goed bekend te zijn met de Dag van de Duurzaamheid en Meatless Day. De andere activiteiten zijn minder bekend of zelfs helemaal niet bekend onder medewerkers van de HG.

Het grootste gedeelte van de respondenten geeft aan dat het van belang is om duurzame maatregelen van de HG zichtbaar moet zijn voor haar studenten en medewerkers. Ongeveer een derde geeft hierbij aan dat dit alleen noodzakelijk is als dit invloed heeft op de gebruikers.

Medewerkers worden het liefst via email, workshops, lezingen en door deelname aan specifieke acties geïnformeerd. Hierbij geeft iets meer dan een derde aan dit het liefst te willen via email. De andere opties worden niet of nauwelijks genoemd door de respondenten.

De gebieden waarover de medewerkers van de HG meer informatie willen krijgen zijn voornamelijk voedselverspilling, groener reizen en het waterverbruik terugdringen. Deze drie gebieden worden door de respondenten samen meer als de helft genoemd. Alternatieve energieproductie is door de medewerkers van de HG niet genoemd als antwoord.

Tot slot is er onder de medewerkers van de HG gevraagd of er interesse is in een duurzaamheidsplatform of loket op het gebied van duurzaamheid. Hierbij gaf bijna driekwart van de respondenten aan dat ze twijfelen, maar het proberen waard is. Ruim een kwart geeft aan dat dit een leuk idee is waar ze gebruik van kunnen maken.

5. Conclusies en aanbevelingen

In dit hoofdstuk worden de conclusies getrokken uit het uitgevoerde onderzoek. Deze conclusies vormen antwoorden op de vooraf gestelde hoofd- en deelvragen. Daarnaast zullen er aanbevelingen worden gedaan voor de HG. Deze aanbevelingen hebben betrekking tot de beantwoording van de centrale vraag.

5.1 Conclusies

De conclusies die worden gegeven in deze paragraaf hebben betrekking op de vooraf gestelde deelvragen van het onderzoek. Voor elke deelvraag zal in deze paragraaf de inhoud kort worden samengevat en daarbij conclusies gegeven.

Allereerst is er gekeken naar wat de HG precies onder duurzaamheid verstaat. Er wordt gesproken over duurzaamheid op het gebied van mens, dier, milieu en maatschappij. Duurzaamheid voor de HG heeft dus te maken met respectvol en eerlijk omgaan met alle mensen, het in stand houden van alle dier- en plantensoorten, het milieu zo weinig mogelijk aantasten en een gemeenschappelijk waarde creëren voor de maatschappij waarin het participeert. Hiermee wil de HG zowel studenten, medewerkers als de organisatie zelf betrekken met als doel iedereen bewust te laten worden van het begrip duurzaamheid, zodat iedereen hierin op een positieve manier mee aan de slag gaat.

Ten tweede is geïnventariseerd welke activiteiten en maatregelen de HG op dit moment uitvoert om duurzaamheid binnen de organisatie te vergroten. Uit de onderzoeksresultaten blijkt dat de HG allerlei verschillende maatregelen en activiteiten heeft uitgevoerd om duurzaamheid te vergroten binnen de organisatie. De HG participeert in veel verschillende convenanten en afspraken op het gebied van duurzaamheid en stelt het aan producten of diensten verschillende duurzaamheidseisen die zijn opgesteld door derden. Echter zijn deze maatregelen niet tastbaar en zichtbaar voor studenten en medewerkers van de HG. Er kan geconcludeerd worden dat er tot op heden niet voldoende tastbare en zichtbare activiteiten of maatregelen worden uitgevoerd binnen de HG, waarmee duurzaamheid zichtbaar wordt in de organisatie.

De derde deelvraag die behandeld is tijdens dit onderzoek is de vraag waarom de huidige maatregelen en activiteiten niet zichtbaar zijn voor studenten en medewerkers van de HG. Hierbij zijn de huidige maatregelen en activiteiten onderzocht en hieruit bleek dat veel activiteiten en maatregelen niet zichtbaar zijn voor studenten en medewerkers van de HG. Uit het onderzoek blijkt dat de huidige maatregelen en activiteiten voornamelijk achter de schermen worden uitgevoerd en hierover onvoldoende wordt gecommuniceerd naar de organisatie.

Vervolgens is er tijdens het onderzoek gekeken op welke manieren de huidige activiteiten en maatregelen die de HG uitvoert omtrent duurzaamheid zichtbaarder in de organisatie gemaakt kunnen worden. Uit het onderzoek zijn verschillende manieren naar voren gekomen om dit zichtbaarder te maken in de organisatie. Een vaak genoemde oplossing hiervoor is het duidelijk en helder communiceren van een duurzame maatregel of activiteit richting de studenten en medewerkers van de HG. Er zijn oplossingen geboden om dit op een originele of effectieve manier op te lossen. Deze oplossingen zorgen niet alleen voor een helder beeld bij studenten en medewerkers over de huidige maatregelen en activiteiten omtrent duurzaamheid bij de HG, maar zorgen ook voor bewustwording van de gevolgen van hun acties op het gebied van duurzaamheid.

De vijfde deelvraag van dit onderzoek had als doel om inzicht te geven in welke maatregelen en activiteiten andere hogescholen en universiteiten uitvoeren op het gebied van duurzaamheid. Uit dit onderzoek blijkt dat alle onderzochte universiteiten en hogescholen veel activiteiten en maatregelen uitvoeren op het gebied van duurzaamheid, maar dat deze activiteiten niet allemaal hetzelfde zijn.

Bijna alle hogescholen en universiteiten hebben op de verschillende deelgebieden van duurzaamheid bijbehorende activiteiten of maatregelen die zij uitvoeren ten behoeve van duurzaamheid.

Daarnaast is er gekeken naar welke nieuwe activiteiten of maatregelen uit te voeren zijn voor de HG om duurzaamheid zichtbaarder te maken in de organisatie onder de studenten en medewerkers. Uit het gevoerde onderzoek blijkt dat er voldoende nieuwe activiteiten en maatregelen uit te voeren zijn op de verschillende gebieden van duurzaamheid. Er zijn niet alleen nieuwe maatregelen of activiteiten uit te voeren binnen de HG, maar ook aanpassingen aan huidige onderdelen in de organisatie. Dit zijn vooral kleine maatregelen, maar zorgen wel voor een grotere zichtbaarheid voor studenten en medewerkers.

Tot slot is er een enquête afgenomen onder studenten en medewerkers van de HG. Deze enquête moest inzicht geven in welke mate duurzaamheid belangrijk wordt gevonden, op welke manier de respondenten graag geïnformeerd zouden willen worden, op welke gebieden ze graag meer informatie zouden willen en of er behoefte is aan een duurzaamheidsplatform of loket binnen de HG. Uit de enquête blijkt dat het merendeel van de respondenten duurzaamheid bovengemiddeld belangrijk vindt. Daarnaast zou de meerderheid van de studenten geïnformeerd willen worden door middel van deelname aan specifieke acties en posters of flyers en de meerderheid van de medewerkers door middel van specifieke acties en email. Tot slot is er genoeg draagvlak onder zowel studenten als medewerkers voor een duurzaamheidsloket of platform op het gebied van duurzaamheid.

5.2 Aanbevelingen

In deze paragraaf worden aanbevelingen gedaan op basis van het uitgevoerde onderzoek. Deze aanbevelingen zullen ervoor zorgen dat de onderzoeksvraag van het onderzoek wordt beantwoord. De aanbevelingen vertellen welke maatregelen en activiteiten de HG kan uitvoeren om duurzaamheid onder studenten en medewerkers van de HG zichtbaar kan maken en hierdoor vergroten.

Allereerst is het opzetten van een Green Office een geschikte mogelijkheid voor de HG om duurzaamheid onder studenten en medewerkers te vergroten en zichtbaar te maken in de organisatie. Een Green Office zorgt ervoor dat er een aanspreekpunt is voor allerlei zaken omtrent duurzaamheid. Uit het onderzoek blijkt dat de onderzochte hogescholen en universiteiten allen beschikken over een Green Office of een soortgelijk platform. Met het opzetten van een Green Office zouden andere maatregelen en activiteiten omtrent duurzaamheid uitgevoerd kunnen worden binnen de HG, tijdens beslissingsmomenten altijd een duurzaamheidscomponent worden meegenomen en een aanspreekpunt voor studenten en medewerkers met ideeën of problemen met betrekking tot duurzaamheid. Uit de enquête blijkt dat zowel de studenten als de medewerkers van de HG hiervoor interesse tonen en het proberen waard is.

Ten tweede zou de HG studenten het best kunnen benaderen via specifieke acties en via posters of flyers. Dit blijkt de beste manier naar aanleiding van de afgenomen enquêtes. De HG zou via deze acties of posters/flyers informatie kunnen verstrekken zodat duurzaamheid zichtbaarder en aantrekkelijker wordt. Uit de enquête blijkt dat studenten met name informatie over voedselverspilling, het verduurzamen van studentenhuisen, waterverbruik terugdringen en afvalscheiding wil verkrijgen. Door middel van specifieke acties en posters of flyers gericht op deze onderwerpen zou de HG hierdoor duurzaamheid zichtbaarder en aantrekkelijk kunnen maken onder studenten van de HG.

De derde aanbeveling om duurzaamheid zichtbaar en aantrekkelijk te maken voor studenten en medewerkers van de HG zijn de oplossingen op het gebied van landgebruik en ecologie uit hoofdstuk 3 paragraaf 6. Deze oplossingen zijn het vergrootten van de flora en fauna rondom het Zernikecomplex doormiddel van aanbouw van specifieke bomen en planten en het plaatsen van olla's rondom deze nieuwe bomen en planten. Het vergrootten van de flora en fauna rondom het Zernikecomplex zorgt ervoor dat de HG een groener aanzicht krijgt en het plaatsen van de olla's zorgt voor minder waterverbruik.

Het plaatsen van greenscreens in gebouwen is de vierde aanbeveling die uit dit onderzoek voortvloeit. Het plaatsen van greenscreens zorgt voor een eenvoudige inzicht in de duurzaamheidsprestaties van elk gebouw en kan weergeven welke maatregelen er per gebouw worden genomen omtrent duurzaamheid. Daarnaast kunnen deze greenscreens de grootste verbruiken weergeven en hierdoor studenten en medewerkers erop wijzen waar het meest verbruikt wordt. Door deze prestaties via de greenscreens weer te geven voor studenten en medewerkers, zorgt deze maatregelen ervoor dat duurzaamheid inzichtelijker en meer aantrekkelijk wordt om rekening mee te houden.

Tot slot worden alle kleine maatregelen aanbevolen om uit te voeren zoals omschreven in hoofdstuk 3 paragraaf 6. Deze kleine maatregelen vallen gelijk op als er gelet wordt op duurzaamheid binnen de HG en worden deze kleine maatregelen uitgevoerd dan zorgt dit voor een verhoogde zichtbaarheid van duurzame activiteiten binnen de HG.

Literatuurlijst

Boek

Boeije, H. (2014). *Analyseren in kwalitatief onderzoek*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
Grit, R., Julsing, M. (2012). *Zo doe je een onderzoek*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.
Jonker, J. (2011). *Duurzaam denken doen*. Deventer: Kluwer Uitgeverij
Schoenmaeckers, M. (2012). *Het groene kantoor*. Culemborg: Van Duuren Media.
Verhoeven, N. (2011). *Wat is onderzoek?*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.

Internet – onlinewebsite

Unica ontwikkelt greenscreen met Lift. (z.j.). Geraadpleegd op 05 januari, 2015, op <http://www.liftmonitoring.nl/portfolio/unica-ontwikkelt-greenscreen-met-lift/>

Onze aanpak. (z.j.). Geraadpleegd op 17 december, 2014, op <http://www.kairostools.nl/onze-aanpak/>

Geraadpleegd op 8 januari, 2015, op <http://www.international-sustainable-campus-network.org/>

Geraadpleegd op 8 januari, 2015, op <http://duurzaamheidinactie.nl/actiegroep/>

Geraadpleegd op 8 januari, 2015, op www.duurzamedinsdag.nl

Geraadpleegd op 8 januari, 2015, op <http://www.duurzaambedrijfsleven.nl/duurzaamheid/>

Geraadpleegd op 8 januari, 2015, op <http://www.mvonderland.nl/transparantie>

Geraadpleegd op 10 januari, 2015, op <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/duurzaam-bouwen-en-verbouwen/nieuws/2014/03/12/planten-laden-mobiele-telefoons-op.html>

Geraadpleegd op 10 januari, 2015, op <https://www.vogelbescherming.nl/index.cfm?ect-files.download&ui=81EB312E-B425-A7FC-8502C3F04031FFE8>

Geraadpleegd op 11 januari, 2015, op <http://www.gezondheidsnet.nl/stress-en-burn-out/groen-kantoor-maakt-productiever>

Geraadpleegd op 26 januari, 2015, op <https://www.nudge.nl/projects/geef-je-planten-slim-water-met-een-olla/>

Geraadpleegd op 26 januari, 2015, op <http://hofvanchartreuse.nl/tuinen/ecologische-maatregelen.html>

Geraadpleegd op 3 februari, 2015, op <http://www.hu.nl/los/Hogeschool-Utrecht-en-duurzaamheid.aspx>

Geraadpleegd op 4 februari, 2015, op
<http://www.ru.nl/radboudduurzaam/bedrijfsvoering/bedrijfsvoering/>

Geraadpleegd op 4 februari, 2015, op
<http://www.ru.nl/radboudduurzaam/vm/verborgen-waarden/>

Geraadpleegd op 5 februari, 2015, op
<https://www.tue.nl/universiteit/over-de-universiteit/duurzaamheid/campus-en-bedrijfsvoering/>

Geraadpleegd op 6 februari, 2015, op
<http://www.rug.nl/about-us/who-are-we/sustainability/>

Geraadpleegd op 8 februari, 2015, op
<http://web.tue.nl/cursor/internet/jaargang52/cursor36/achtergrond/achtergrond.php?page=a2>

Geraadpleegd op 5 januari, 2015, op
<http://www.metronieuws.nl/binnenland/2014/12/jongeren-draaien-kraan-dicht-en-doen-licht-uit>

Rapport

Mebius, D. (2014, 29 december). Jongeren draaien kraan dicht en doen licht uit. Geraadpleegd op
<http://www.metronieuws.nl/binnenland/2014/12/jongeren-draaien-kraan-dicht-en-doen-licht-uit>

Bruggen, J. van. (2014). *Beleidsplan duurzame bedrijfsvoering FB*. Geraadpleegd op
<https://www.hanze.nl/assets/Corporate/duurzaamheid/Documents/Public/Beleidsplan%20Duurzame%20Bedrijfsvoering%20FB%20MT-vastgesteld%2020140310%20versie%201-0%20Definitief.pdf>

Hoogland, A. (2014, 02 september). "Groen" kantoor maakt productiever. Geraadpleegd op
<http://www.gezondheidsnet.nl/stress-en-burn-out/groen-kantoor-maakt-productiever>

Bijlagen

Bijlage 1. Tabel activiteiten andere universiteiten/hogescholen

	Afval	Water	Energie	Mobiliteit	Onderwijs
Rijksuniversiteit Groningen	Compactors Elektrische inzamelvrachtwagen Papierloos werken Gescheiden afval inzamelen	Waterloze urinoirs Waterbesparende kranen en toiletten Waterbesparingsp roject Lineausborg	Smartflower FB Energieteams Finetuning technische installatie Zonnepanelen Led verlichting Isolatie WKO	Parkeerbeleid Airwheel rijden E-bikes Stimuleren fietsgebruik	Duurzaamheid in alle curricula Cursus duurzaamheid Stageplaatsen duurzaamheid E-learning
Wageningen University	Compostering Afvalsorteerproeven Legen d.m.v. vaste route Afzonderlijke afspraken per afvalstroom 16 afvalstromen gescheiden EcoSmartConcept	Waterbesparende kranen Grijswatercircuit	Windmolenparken WKO MJA3 EEP	Videoconferencing Elektrische oplaadpunten Fietsroutes en fietsdispenser	Onderzoek altijd een duurzaam component
Hogeschool Utrecht	Papierloos vergaderen Gescheiden inzamelen	Tapwaterkraan	Duurzame energie proeftuin Dubbelzijdig printen	E-bikes en scooters Elektrische auto's	Kennisconferentie DuurzaamDoen
TU Eindhoven	Berging bijzondere chemicaliën Gescheiden inzameling schoonmaakploeg Afvalcontainers op campus voor vet-en Swill afval Sortering afval	Join the Pipe Centrale pantry's met kraanwater	Energiecampagnes Vervanging gloeilamp voor spaarlamp WKO Garanties van Oorsprong	Groene Loper Betaald parkeren Fiets of e-bike aanschaf korting	Strategic Area's Living Labs Certificaat Technology for Sustainable Development 4 keuze vakken o.g.v. duurzaamheid

Radboud Universiteit Nijmegen	Kringloopwinkel Plastieken Held Afvalwater gescheiden	Waterbesparende kranen en toiletten Opvang regenwater Infiltratiebedden	Zonnepanelen Groene stroom WKO	Reizen met OV vergoed onder medewerkers Fietsenmaker Fietsvergoeding medewerkers	
--------------------------------------	---	--	--------------------------------------	--	--

	Nieuw/verbouw	Studentparticipatie	Catering	Overige
Rijksuniversiteit Groningen	Energy Academy Europe Betonkernactivering Dubbel glas BREAAM	Green Office 7 duurzame studentenverenigingen Frankville studententuin	Invulling via green office	Copernicus-handvest Nestkasten voor vogels Green Wall Inzameling speelgoed voor voedselbank
Wageningen University	Het Nieuwe Werken GreenCalc+	Green Office	Cup2Paper cup Refill flessen Richtingslijn RVO 50% duurzaam 40% biologisch	100% duurzame inkoop The Green Man Copernicus-handvest Volledig digitale inkooptraject EU ecolabel en FSC mixed en controlled wood papier
Hogeschool Utrecht	MJA3 convenant EnergieEfficiencyPlan	Centre of Expertise Smart Sustainable Cities	30% duurzame catering Programma tegen voedselverspilling Duurzame koffiebekers	Treemagotchi Copernicus-handvest
TU Eindhoven		Team Energy Stuurgroep Duurzaamheid Automotive studententeams	40% biologisch	Community Garden Copernicus-handvest

Radboud Universiteit Nijmegen	Criteria passief bouwen Duurzaamheidsmaatregelen met terugverdientijd van 10 jaar worden uitgevoerd Driedubbel glas Groenvoorziening gecompenseerd	Green Office	Max Havelaar Koffie Eco-melk Duurzame kortingskaart 10% biologisch	ISO 14001 Copernicus-handvest Verklaring duurzaam inkopen FSC en TCF gecertificeerd papier
--	--	--------------	---	--

Bijlage 2. Enquête duurzaamheid in en rondom de Hanzehogeschool Groningen

Deze enquête is opgesteld door Bas Groenwold, derdejaars student Facility Management aan de Hanzehogeschool Groningen, in opdracht van het Facilitair Bedrijf.

Wat zijn uw associaties met het begrip "Duurzaamheid"?

- Mensen met respect en eerlijk behandelen
- Het voortbestaan van de aarde
- Wordt vooral gebruikt als marketing-tool
- Zinloos gedoe over klimaatverandering
- Het uitputten van natuurlijke energiebronnen
- Plant- en diersoorten behouden
- Veel te veel aandacht in de media
- Anders:

Op welke schaal, van 1 tot 10, vindt u duurzaamheid belangrijk?

Hierbij staat 1 voor heel onbelangrijk en 10 voor heel belangrijk.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

In hoeverre houdt u rekening met duurzaamheid in uw privéleven?

- Nooit
- Alleen als ik er zelf beter van word
- Ik probeer hier zoveel mogelijk rekening mee te houden
- Ik ben hier elke dag mee bezig
- Bij vlagen van opwelling
- Anders:

Geef aan in hoeverre u bekend bent met de volgende duurzame maatregelen van de Hanzehogeschool Groningen?

	Hier weet ik niets van af	Helemaal van op de hoogte	Ik ben van een aantal maatregelen op de hoogte
Energieverbruik	☐	☐	☐
Afvalscheiding	☐	☐	☐
Waterverbruik	☐	☐	☐
Fair Trade producten gebruiken/promoten	☐	☐	☐
Duurzaam inkopen	☐	☐	☐
In het onderwijs verwerven	☐	☐	☐
Nieuw/verbouw	☐	☐	☐
Relaties bedrijfsleven	☐	☐	☐

Bent u bekend met de participatie van de Hanzehogeschool Groningen in de volgende activiteiten?

	Wat is dat?	Ja	Nee
SustainaBull	☐	☐	☐
Dag van de Duurzaamheid	☐	☐	☐
Meatless day	☐	☐	☐
Join the Pipe	☐	☐	☐
Groene ICT	☐	☐	☐

Is het voor u van belang dat duurzame maatregelen van de Hanzehogeschool zichtbaar zijn voor haar studenten en medewerkers?

- Ja
- Nee
- Alleen als dit invloed heeft op de gebruikers

Op welke manier wordt u graag geïnformeerd?

- Via een nieuwsbrief
- Via posters of flyers
- Tijdens workshops
- Tijdens lezingen
- Door deelname aan specifieke acties
- Tijdens college's
- Anders:

Over welke van de volgende gebieden zou u graag meer informatie willen verkrijgen op het gebied van duurzaamheid?

- Afvalscheiding
- Energie besparing
- Voedselverspilling
- Woonruimte/studentenhuizen verduurzamen
- Waterverbruik terugdringen
- Groener reizen
- Alternatieve energieproductie
- Anders:

Hoe zou u het vinden als er een platform/loket komt op het gebied van duurzaamheid, dat kan helpen bij ideeën of vragen op dit gebied?

- Leuk, hier kan ik gebruik van maken
- Ik twijfel of dat helpt, maar is het proberen waard
- Dit is onnodig

Wat is uw leeftijd?

- 20 jaar of jonger
- 21-25 jaar
- 26-35 jaar
- 36 -50 jaar
- 51 jaar of ouder

Wat is uw geslacht?

- Man
- Vrouw

Wat is uw functie/rol?

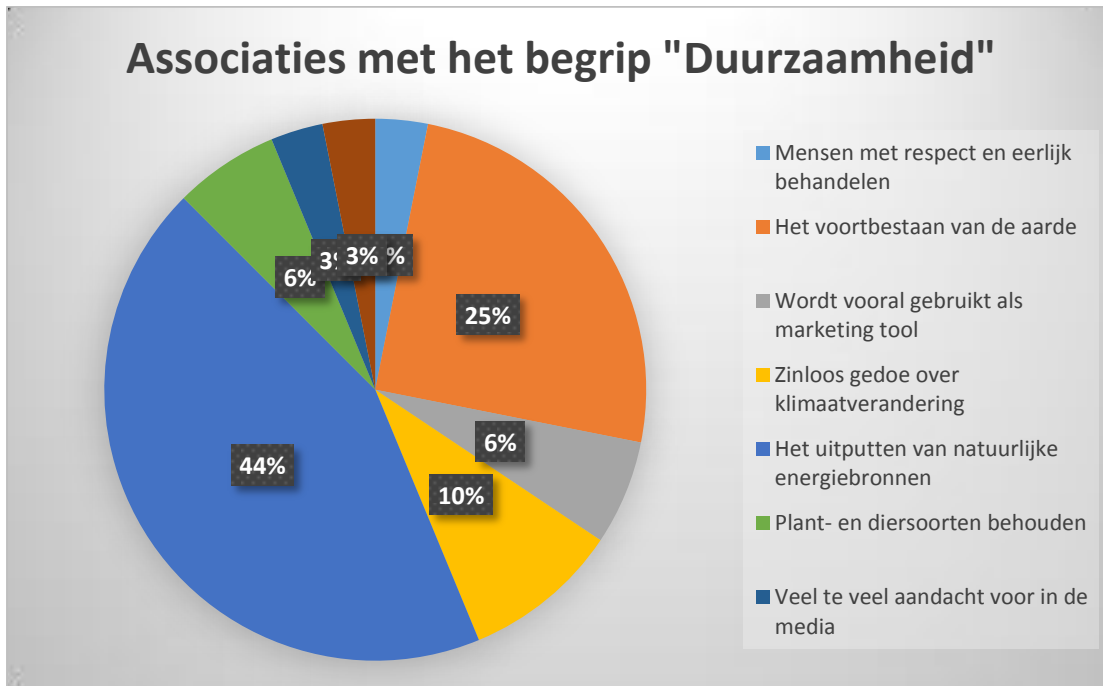
- Student
- Docent
- Medewerker

Bij welke van de volgende gebouwen bent u momenteel werkzaam of volgt u onderwijs?

- Van Olsttoeren
- Van DoorneVeste
- BrugsmaBorg
- Willem Alexander Complex
- Academie Minerva
- Prins Claus Conservatorium
- Wiebingacomplex
- Marie Kamphuisborg

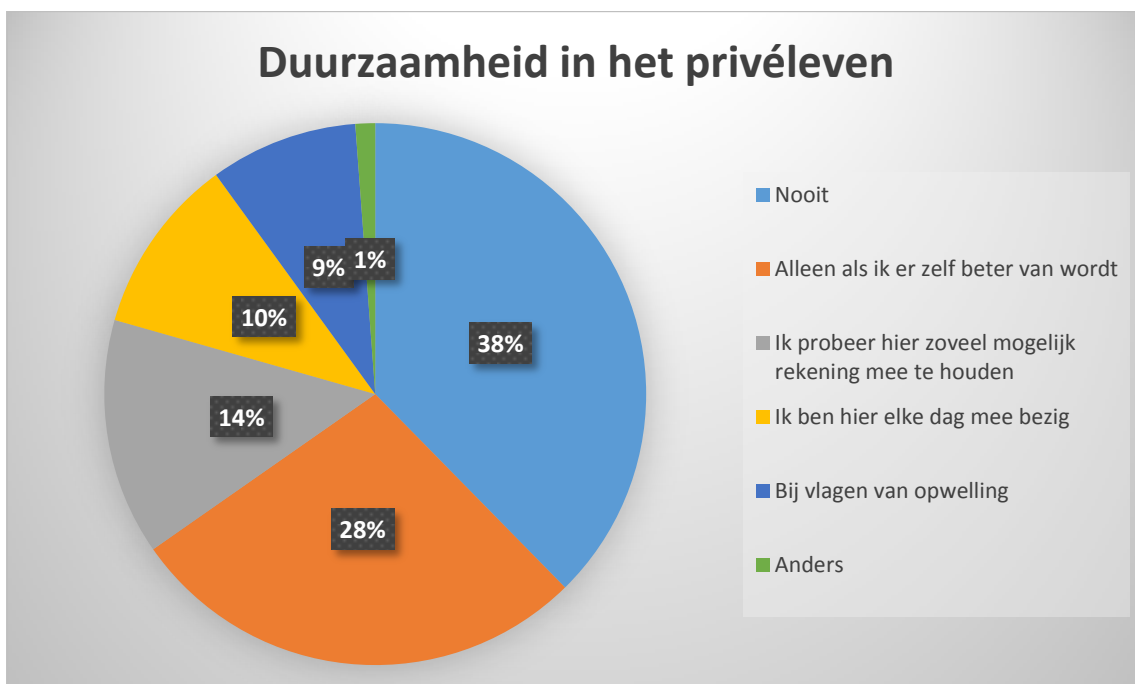
Bijlage 3. Enquête resultaten studenten

Vraag 1.

Vraag 2

Vraag 3

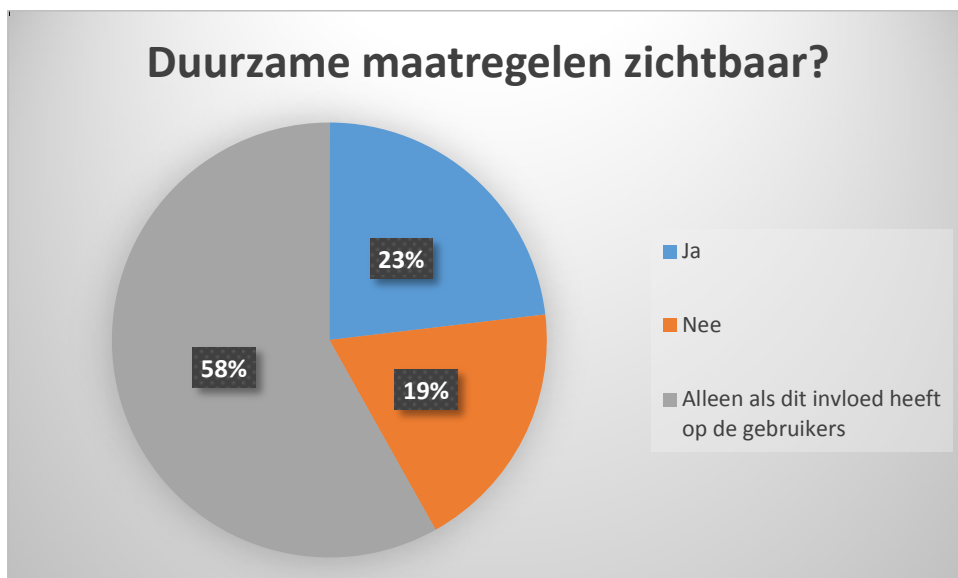
Vraag 4

	Hier weet ik niets van af		Helemaal van op de hoogte		Ik ben van een aantal maatregelen op de hoogte	
Energieverbruik	146	91,25%	8	5%	6	3,75%
Afvalscheiding	113	70,63%	18	11,25%	29	18,12%
Waterverbruik	60	41,25%	36	22,50%	64	36,25%
Fair Trade producten gebruiken/promoten	111	69,38%	16	10%	33	20,62%
Duurzaam inkopen	149	93,13%	2	1,25%	9	5,62%
In het onderwijs	128	80%	14	8,75%	18	11,25%
Nieuw/verbouw	153	95,63%	0	0%	7	4,37%
Relaties bedrijfsleven	141	88,13%	7	4%	12	7,87%

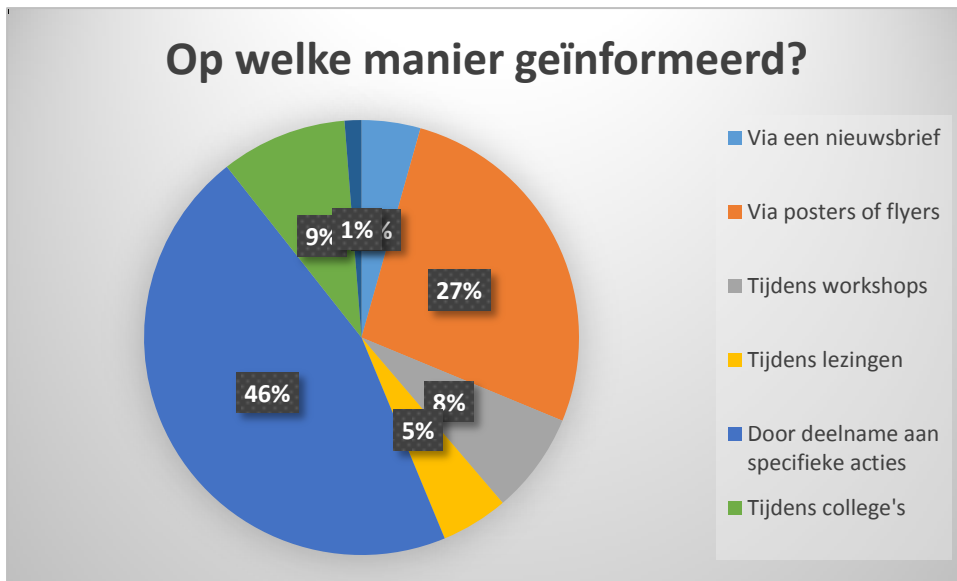
Vraag 5

	Wat is dat?		Ja		Nee	
SustainaBull	111	69,38%	9	5,62%	40	25%
Dag van de Duurzaamheid	92	57,50%	41	25,62%	27	16,88%
Meatless Day	59	36,88%	68	42,50%	33	20,62%
Join the Pipe	105	65,63%	37	23,13%	18	11,24%
Groene ICT	121	75,63%	21	13,13%	18	11,24%

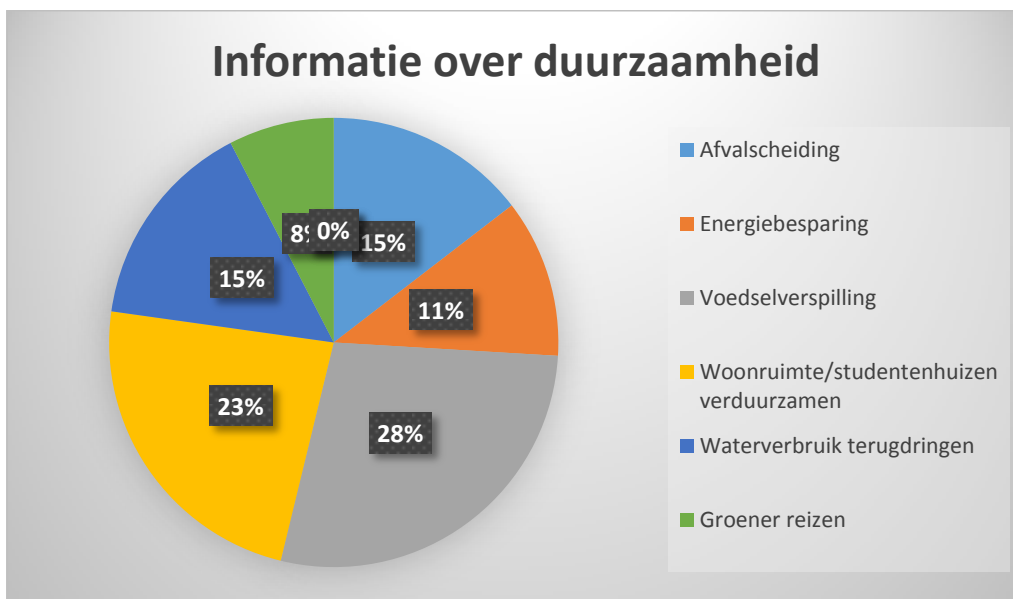
Vraag 6

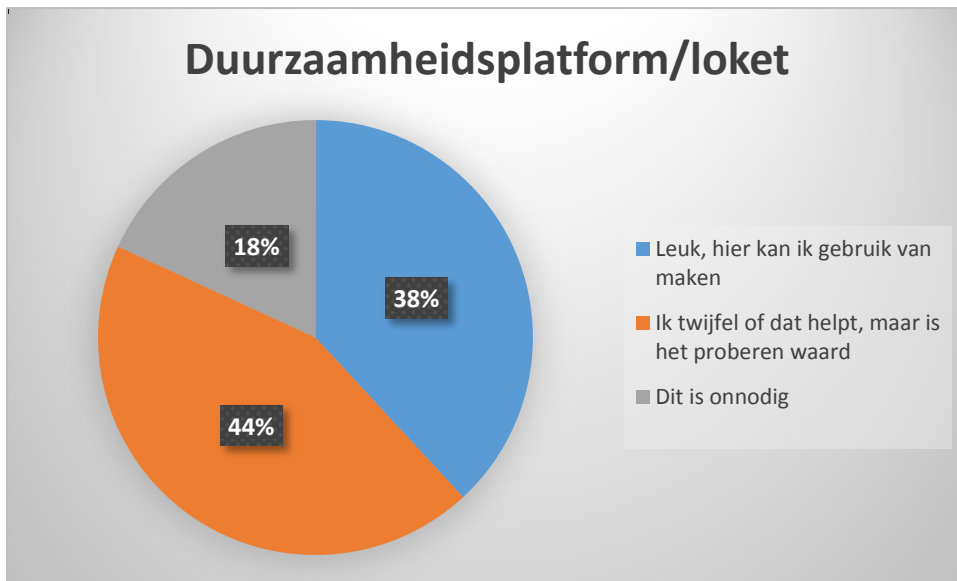
Vraag 7

Vraag 8

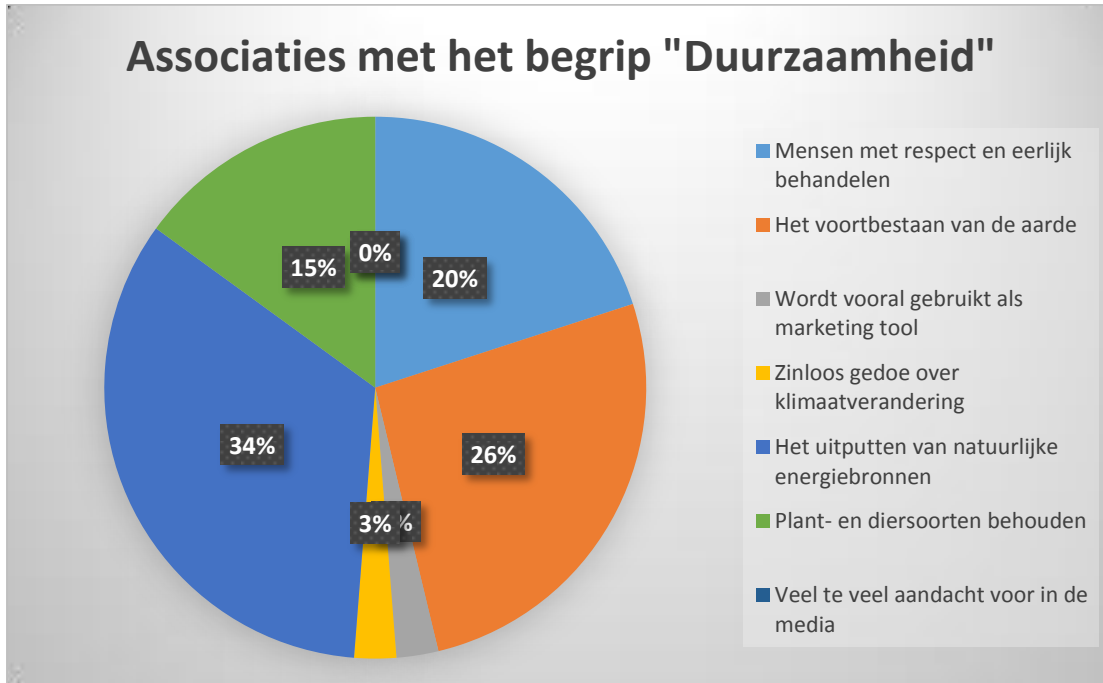

Vraag 9

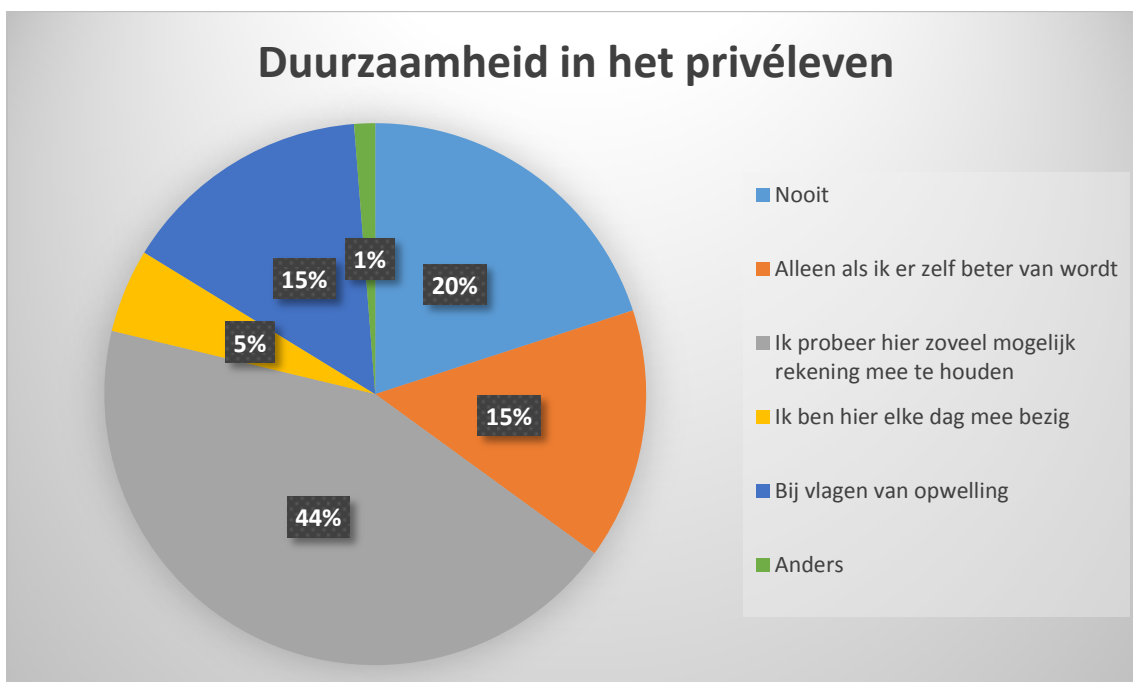
Bijlage 4 Enquête resultaten medewerkers/docenten

Vraag 1

Vraag 2

Vraag 3

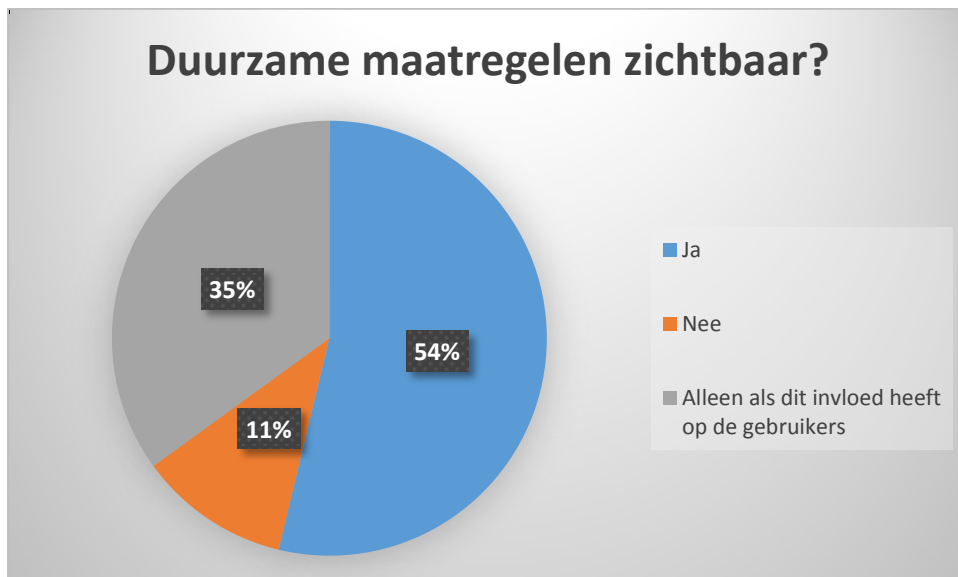
Vraag 4

	Hier weet ik niets van af		Helemaal van op de hoogte		Ik ben van een aantal maatregelen op de hoogte	
Energieverbruik	25	31.25%	32	40%	23	28.75%
Afvalscheiding	34	42.50%	18	22.50%	28	35%
Waterverbruik	40	50%	22	27.50%	18	22.50%
Fair Trade producten gebruiken/promoten	27	33.75%	31	39%	22	27.50%
Duurzaam inkopen	28	35.00%	23	28.75%	28	35%
In het onderwijs	25	31%	41	51.25%	14	17.50%
Nieuw/verbouw	55	68.75%	9	11%	16	20%
Relaties bedrijfsleven	41	51.25%	13	16%	26	32.50%

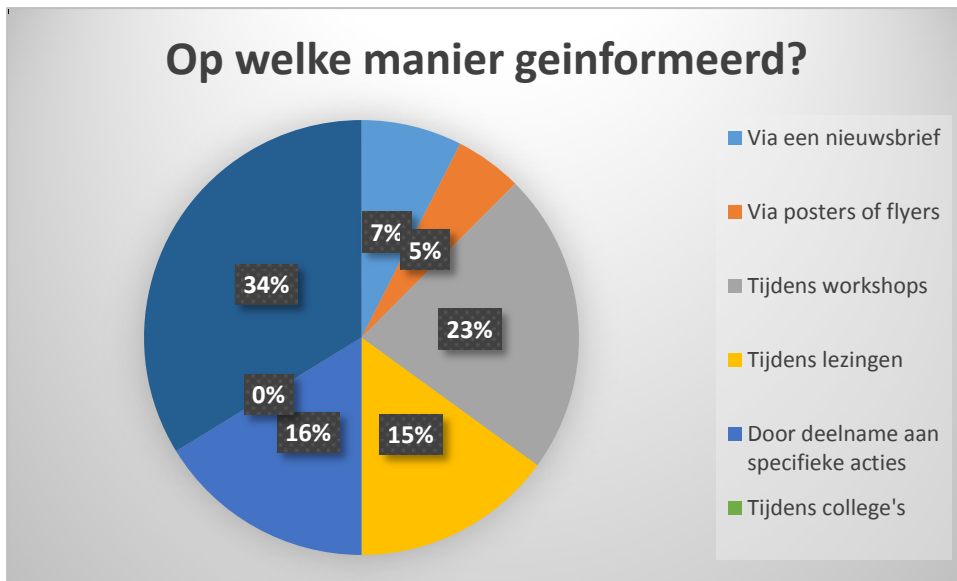
Vraag 5

	Wat is dat?		Ja		Nee	
SustainaBull	39	48,75%	13	16,25%	28	35%
Dag van de Duurzaamheid	7	8,75%	71	88,75%	2	2,50%
Meatless Day	17	21,25%	56	70,00%	7	8,75%
Join the Pipe	29	36,25%	23	28,75%	28	35,00%
Groene ICT	21	26,25%	28	35,00%	31	38,75%

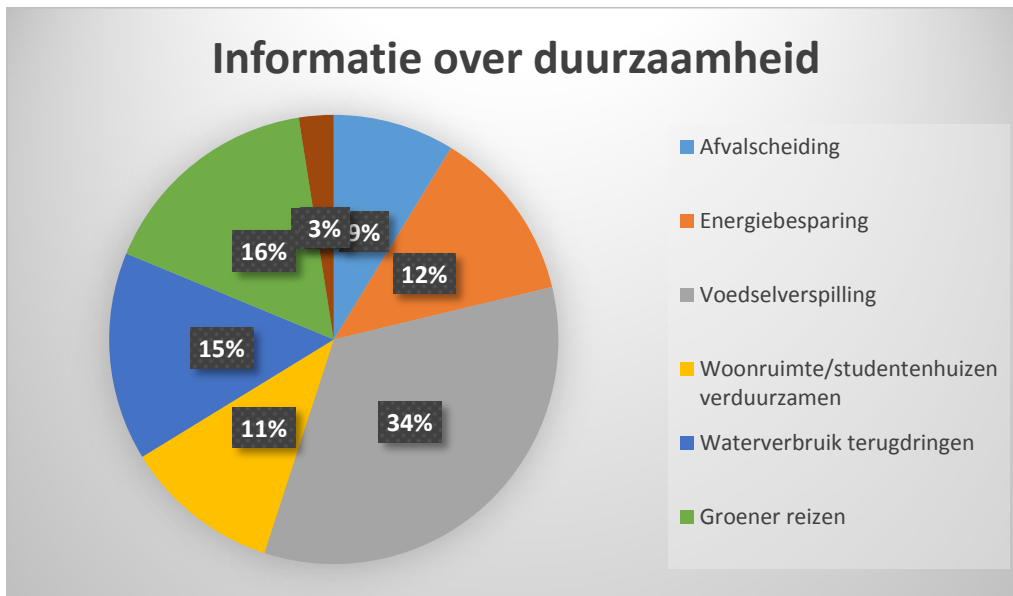
Vraag 6

Vraag 7

Vraag 8

Vraag 9

